

1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Όνομα:	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
Επώνυμο:	ΤΖΙΒΑΡΑ
Πατρώνυμο:	ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ
Οικ. κατάσταση:	ΕΓΓΑΜΗ
Τηλέφωνο:	25310 39474
e-mail:	e-mail: ptzivara@he.duth.gr
Τόπος γεννήσεως:	ΠΟΛΥΔΡΟΣΟΣ ΦΩΚΙΔΑΣ
Έτος γεννήσεως:	1963

2. ΣΠΟΥΔΕΣ

1981-1985: Φοίτησα στη Φιλοσοφική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού πανεπιστημίου Αθηνών, στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, από όπου έλαβα πτυχίο με βαθμό "Άριστα".

1984-1987: Παρακολούθησα μαθήματα Ελληνικής Παλαιογραφίας κοντά στον παλαιογράφο Αγαμ. Τσελίκα στο Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης.

Υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, συμμετείχα στις εξετάσεις του Ιδρύματος το ακαδ. έτος 1986-1987 και έλαβα υποτροφία εσωτερικού για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής.

2000: Διδάκτορας του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. με βαθμό "Άριστα". Θέμα διδακτορικής διατριβής: «Σχολεία και δάσκαλοι στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16ος-18ος αι.)».

3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

1987-1990: Δίδαξα Νέα Ελληνικά στο Πανεπιστήμιο του Βαρί της Ιταλίας στη Σχολή Ξένων Γλωσσών και Λογοτεχνιών, με την ιδιότητα του λέκτορα στην Έδρα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας.

1990- 2004: Εργάστηκα στη Μέση Εκπαίδευση.

1991-1993: Απόσπαση στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ.

1992: Δίδαξα στα σεμινάρια Επαγγελματικής Επιμόρφωσης για τους δημοσιογράφους της Κομοτηνής που οργάνωσε η Ένωση Συντακτών Ημερη-

σίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης (Ε.Σ.Η.Ε.Μ.Θ.) με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (επιστημονικός υπεύθυνος του έργου ο καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. Χρ. Τσολάκης).

2000-2002: Απόσπαση στο Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης Ενηλίκων. Διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου Ελληνική Γλώσσα στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Αττικής (Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Υ.Π.Ε.Π.Θ.).

2003: Εκλέχτηκα στη θέση λέκτορα στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ., στο γνωστικό αντικείμενο «Ιστορία του Βενετοκρατούμενου Ελληνισμού» (ΦΕΚ διορισμού, αρ. 135/9-6-2004).

2011: Εκλέχτηκα σε θέση ΔΕΠ της βαθμίδας του επίκουρου καθηγητή στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ., στο γνωστικό αντικείμενο «Ιστορία του Βενετοκρατούμενου Ελληνισμού» (ΦΕΚ διορισμού, αρ. 507/26-7-2011).

2004-2015: Διδάσκω στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. τα υποχρεωτικά κατ' επιλογήν μαθήματα Κατεύθυνσης Ιστορίας: «Εισαγωγή στην Ιστορία του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού» και «Η παιδεία στον βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο» καθώς και το μάθημα ελεύθερης επιλογής «Η λογοτεχνική παραγωγή στον βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο». Επίσης διδάσκω με ανάθεση το υποχρεωτικό μάθημα «Εισαγωγή στη Μεσαιωνική Ευρωπαϊκή Ιστορία» και σε συνδιδασκαλία το επίσης υποχρεωτικό μάθημα «Εισαγωγή στην Ιστορία του Νέου, Νεότερου και Σύγχρονου Ελληνισμού».

2004-2015: Συνεργάζομαι με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.) και διδάσκω στη θεματική ενότητα: «Βυζαντινός και Δυτικός κόσμος».

2012-2014: Δίδαξα στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ, το μάθημα: *Η Λογοτεχνία στις βενετοκρατούμενες περιοχές του ελλαδικού χώρου*.

4. ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΕ ΕΙΣΗΓΗΣΗ

- Στ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο (Ζάκυνθος 23-27 Σεπτεμβρίου 1997), τίτλος ανακοίνωσης: «Σχολεία και δάσκαλοι στη Ζάκυνθο στα χρόνια του λατίνου επισκόπου Francesco Gozadino».
- Γ' Πανελλήνιο Συμπόσιο Εραλδικής και Γενεαλογικής Επιστήμης

(Μέγαρο Παλαιάς Βουλής 29 Οκτωβρίου - 1 Νοεμβρίου 1998), τίτλος ανακοίνωσης: «Γενεαλογικές παρατηρήσεις στους Κερκυραίους πρωτοπαπάδες με το επώνυμο Φλώρος».

- Α΄ Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών (Κύθηρα, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000), τίτλος ανακοίνωσης «Παρουσία λατίνων στα Κύθηρα τον 17ο και 18ο αιώνα».

- Β΄ Διεθνές Ιστορικό και Αρχαιολογικό Συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας (Αγρίνιο 29-31 Μαρτίου 2002), τίτλος ανακοίνωσης: «Από το “τερριτόριο Ναυπάκτου” στην Κέρκυρα. Ο Ιωάννης Νικόπουλος και η διαθήκη του (1737)».

- ΚΓ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 24-26 Μαΐου 2002), τίτλος ανακοίνωσης: «Το “Υμνολογίδιον” του Νικολάου Τραντάφυλλου (Βενετία 1724): Τα παράδοξα μιας έκδοσης».

- ΚΔ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 30, 31 Μαΐου - 1 Ιουνίου 2003), τίτλος ανακοίνωσης: «Ιδιωτικές βιβλιοθήκες στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα, 17ος -18ος αι.».

- ΚΕ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 21-23 Μαΐου 2004), τίτλος ανακοίνωσης: «Φιλοβενετική ιδεολογία και ρητορεία κατά την ύστερη βενετοκρατία στο Ιόνιο».

- Β΄ Τοπικό Συνέδριο της Εταιρείας Λακωνικών Σπουδών, Ξηροκάμπι Σπάρτης 28 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2004, τίτλος ανακοίνωσης: «Επίσκοποι Καρυουπόλεως εμπερίστατοι στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα».

- ΚΣΤ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 27-29 Μαΐου 2005), τίτλος ανακοίνωσης: «Από τον αβοκάτο στον γκενεράλη: Η αναζήτηση της δικαιοσύνης από βενετούς υπηκόους τον 18ο αιώνα».

- Δ΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο Εραλδικής και Γενεαλογικής Επιστήμης, Αθήνα 4-6 Νοεμβρίου 2005, τίτλος ανακοίνωσης: «Η κρητική οικογένεια Σκορδίλη στην Κέρκυρα. Η ένταξή της στο Συμβούλιο και η ενσωμάτωσή της στην κοινωνία του νησιού».

- Επιστημονικό Συνέδριο: «Όψεις της εκκλησιαστικής ιστορίας της Κέρκυρας» (Κέρκυρα, 7 και 8 Δεκεμβρίου 2005), τίτλος ανακοίνωσης: «Ο “ηγούμενος Προσφόρου”: απόπειρα για το σχέδιασμα βιογραφίας μιας πολυπράγμονης εκκλησιαστικής προσωπικότητας της Κέρκυρας του 18ου αιώνα».

- Η΄ Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο, Κύθηρα 21-25 Μαΐου 2006, τίτλος ανακοίνωσης: «Η λειτουργία της Κοινότητας Ζακύνθου τον 16ο αιώνα: Τα πρακτικά του Συμβουλίου των ετών 1587-1594».

- ΚΗ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 25-27 Μαΐου 2007), τίτλος ανακοίνωσης: «Οι αναφορές ενός βενετού Βαΐλου της Κωνσταντινούπολης τον 18ο αιώνα».
- Convegno Internazionale di Studi: «I Greci durante la veneto-crazia: Uomini, spazio, idee (XIII-XVIII sec.), Venezia 3-7 dicembre 2007». Τίτλος ανακοίνωσης: «Il corfiota Spiridione Palazzol Scordillis: l' ossimoro del caso di un suddito veneziano».
- Θ΄ Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο, Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010, τίτλος ανακοίνωσης: «Η εκπαίδευση στο Ιόνιο: από το τοπικό στο βενετικό ιδίωμα. Η εγγραμματοσύνη των βενετών υπηκόων στα νησιά του Ιονίου».
- 10ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας, Κομοτηνή 1-4 Σεπτεμβρίου 2011, αναρτημένη ανακοίνωση σε συνεργασία με Ελένη Κα-ραντζόλα και Αναστάσιο Παπαϊωάννου με θέμα «Στοιχεία για τη δημόδη ελληνική την εποχή της βενετοκρατίας: η μαρτυρία των κερκυραϊκών μαθηματαρίων του 18ου αιώνα».
- ΛΔ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 31 Μαΐου-2 Ιουνίου 2013), Συνεδρία στη μνήμη Χ. Κ. Παπαστάθη και Κ. Γ. Πιτσάκη, σε συνεργασία με την Ελληνική Εταιρεία Ιστορίας του Δικαίου. Τίτλος ανακοίνωσης «Με αφορμή ένα έγγραφο της Propaganda Fidei. Νεότερα στοιχεία για τη σχολή του Νικηφόρου Θεοτόκη».
- Ι΄ Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο, Κέρκυρα, 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014, τίτλος ανακοίνωσης: «“Marmi nobili”: το ενδιαφέρον των βενετών κυριάρχων για τον ορυκτό πλούτο της Κέρκυρας».
- Ι΄ Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο, Κέρκυρα, 30 Απριλίου - 4 Μαΐου 2014, τίτλος ανακοίνωσης: «Φωσκολιανά εργοβιογραφικά: οι επιστολές του Σπυρίδωνα Δεβιάζη προς τον Domenico Bianchini» (κοινή ανακοίνωση με τον Καθηγητή Θεοδόσιο Πυλαρινό).
- 2ο Εθνικό Διεπιστημονικό Συνέδριο Ιστορία των δομικών κατασκευών, Ξάνθη 5-7 Δεκεμβρίου 2014, τίτλος ανακοίνωσης «Ο ναός της Σπηλαιώτισσας στην Κέρκυρα: τα ίχνη των δομικών του μεταμορφώσεων» (κοινή ανακοίνωση με τον Δρα Σπύρο Καρύδη).

5. ΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΔΙΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΕ ΕΙΣΗΓΗΣΗ

- Ημερίδα Τμήματος Ιστορίας Ιονίου πανεπιστημίου, 17 Απριλίου 2008: «Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα: Οικονομικές δραστηριότητες και

κοινωνική αναπαραγωγή (17ος-19ος αιώνας», εισήγηση με θέμα: «“Κατήχησις νεανίδων”»: απόψεις για την εκπαίδευση των γυναικών κατά τον 18ο αιώνα».

- IB΄ Συνάντηση Ιστορικών του Δικαίου, Κομοτηνή, 23-24 Οκτωβρίου 2009, εισήγηση με θέμα: «Το δοκίμιο του νομικού Σπυρίδωνος Παλατζόλ-Σκορδίλλη “Dell’ avvocatura”».

- Σεμινάριο Παλαιογραφίας Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, εισήγηση με θέμα «Το βιβλίο των Πρακτικών της Κοινότητας Ζακύνθου 1588-1594. Περιεχόμενο, προβλήματα έκδοσης» (MIET, Αθήνα 29 Απριλίου 2010).

- IE΄ Συνάντηση Ιστορικών του Δικαίου, Κομοτηνή, 19-20 Οκτωβρίου 2012, εισήγηση με θέμα: «“Αβοκάτοι και σολετσιταδόροι”»: Μία προσπάθεια παρουσίασης των δικηγόρων και των υποδικηγόρων στο βενετικό Κράτος της Θάλασσας τον 18ο αιώνα».

- Δημερίδα του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ., 8-9 Δεκεμβρίου 2012: «Βενετοί και άλλοι λατίνοι στο βόρειο ελληνικό χώρο», εισήγηση με θέμα «Η Θράκη και τα νησιά του βόρειου Αιγαίου μέσα από τα κείμενα των βενετών απεσταλμένων στην Κωνσταντινούπολη (16ος-18ος αι.)».

- Σεμινάριο Ιστορίας Δικαίου 2012-2013, εισήγηση με θέμα «Ποινικές υποθέσεις και τακτική υπεράσπισης μέσα από κείμενα αγορεύσεων του 18ου αιώνα» (Νομικό Σπουδαστήριο, Αθήνα 15 Απριλίου 2013).

- Επιμορφωτική Ημερίδα του Τμήματος Σχολικών Δραστηριοτήτων Δ/σης Β/θμιας Εκπ/σης Ροδόπης, εισήγηση με θέμα «Η περιοχή της Μο-σνούπολης ως φέουδο των λατίνων κυριάρχων» (Δημοτική Βιβλιοθήκη, Κομοτηνή 18 Απριλίου 2013).

- 9η Πανελλήνια Δημερίδα Ιστορίας της Ιατρικής: Ιατρική και Εκκλησία, μια σχέση 2.000 χρόνων, Αμφίκλεια 30 Νοεμβρίου -1 Δεκεμβρίου 2013, εισήγηση με θέμα: «Ο ιατρός και ο ιερέας: μια πρώτη προσέγγιση της ταυτότητας των ιατροφιλοσόφων, αποφοίτων του πανεπιστημίου της Πάδοβας και βενετών υπηκόων».

- 10η Πανελλήνια Ημερίδα Ιστορίας της Ιατρικής: Αγγειολεμφικό σύστημα: 3.000 χρόνια μελέτης και θεραπείας του, Αθήνα 4 Απριλίου 2014, εισήγηση με θέμα: «Οι αγγειακές παθήσεις ως αιτίες θανάτου και σε αλλο-τινούς καιρούς: μαρτυρίες από ληξιαρχικά βιβλία ναών Κέρκυρας και Βενετίας (16ος-18ος αι.)».

6. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΕ ΕΙΣΗΓΗΣΗ, ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

- Εργαστήριο του Συλλόγου Μεταπτυχιακών Φοιτητών Ιστορίας– Αρχαιολογίας του πανεπιστημίου Αθηνών (Απρίλιος 1997) σεμινάριο με θέμα: «Νοτάριοι και νοταριακά κατάστιχα του 15ου αιώνα στην Κέρκυρα» (βλ. περιοδικό Διαχρονία, τεύχος 1, Μάιος 1997, σ. 106).
- Συνάντηση εργασίας με θέμα: «Ιστορία και πολιτισμός του Βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Διδασκαλία και έρευνα» (Βενετία, 10-11 Ιουλίου 2006).
- Μεταπτυχιακό Τμήμα Ιστορικής Δημογραφίας του Ιονίου πανεπιστημίου. Εισήγηση με θέμα: «Κερκυραϊκά μαθηματάρια: τυπολογία και ιδιαιτερότητες» (Κέρκυρα, 13 Μαΐου 2009).
- Μεταπτυχιακό πρόγραμμα ΕΚΠΑ, εισήγηση με θέμα «Όψεις της ελληνομάθειας και της ιταλομάθειας των βενετών υπηκόων του Ιόνιου χώρου (17ος-18ος αι.)» (Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 15 Μαΐου 2012).
- Συμμετοχή στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του 2ου Γυμνασίου Κομοτηνής, εισήγηση με θέμα «Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών σε μια βενετική κτήση του ελληνικού χώρου» (Κομοτηνή, 8 Μαρτίου 2013).

7. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

α. Αυτοτελή έργα

1. *Σχολεία και δάσκαλοι στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16ος-18ος αι.)*, Αθήνα 2003 [Θρακική Βιβλιοθήκη 7. Σειρά Διατριβών και Εγχειριδίων, 3] σσ. 525+[3], 17X24 εκ., ISBN 960-92133-1-6.
2. *Η Βιβλιοθήκη της Μονής Παλαιοκαστριτίσας Κέρκυρας*, Αθήνα 2001 [Ιερά Μονή Υ. Θ. Παλαιοκαστριτίσσης Κερκύρας - Πηγές και Μελετήματα αρ. 1], σσ. 262 + 14 πίνακες, 17X24 εκ., ISBN 960-87115-0-9 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).
3. *Η Βιβλιοθήκη της Μονής Υ. Θ. Μυρτιδιωτίσσης Κέρκυρας*, Κέρκυρα 2004 [Ιερά Μονή Υ. Θ. Παλαιοκαστριτίσσης Κερκύρας - Πηγές και Μελετήματα αρ. 4], σσ. 142 + 14 πίνακες, 17X24 εκ., ISBN 960-87115-3-3 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).
4. *Η ιερά μονή Αγίων Θεοδώρων Στρατιάς Κέρκυρας. Ιστορική πορεία-*

Βιβλιοθήκη-Αρχείο, Αθήνα 2009, σσ. 312 + [24], 17Χ24 εκ., ISBN 978-960-931164-9 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

5. *Βενετοκρατούμενη Ζάκυνθος 1588-1594. Η νομή και η διαχείριση της εξουσίας από το Συμβούλιο των 150*, εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα 2009., σσ. 710, 17Χ24 εκ., ISBN 978-960-536-416-8.

6. *Η Βιβλιοθήκη της μονής Πλατυτέρας Κέρκυρας. Χειρόγραφα-Εντυπα-Αρχείο*, Κέρκυρα 2010, σσ. 548, 17Χ24 εκ., ISBN 978-960-99745-1-6 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

7. *Το «τενόρε της ψαλιμουδιάς». Το μουσικό χειρόγραφο αρ. 31 της μονής Πλατυτέρας Κέρκυρας*, Αθήνα 2011, σσ. 118, 17Χ24 εκ., ISBN 978-960-99745-0-9 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

8. *Το Αρχείο των Γενικών Προβλεπτών Θαλάσσης. Αναζητώντας τα ίχνη του*, εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα 2012, σσ. 159, 14Χ21 εκ., ISBN 978-960-536-494-6 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

9. *Από την εγγραμματοσύνη στη λογιосύνη. Θέματα παιδείας των βενετών υπηκόων στον ελληνικό χώρο*, εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα 2012, σ. 176, 14Χ21 εκ., ISBN 978-960-536-495-3.

β. Άρθρα

1. «Εγώ Γεώργιος ο Μόσχος δημόσιος νοτάριος των Κορυφών έγγραφα», *Ίστορ* 6 (1993), 19-27 (συνεργασία).

2. «Ο ναός του Αγίου Λαζάρου πόλεως Κερκύρας και η κοινότητα των “αδυνάτων”», *Εώα και Εσπέρια* 2 (1994-1996), 83-109 (συνεργασία).

3. «Σχολεία και δάσκαλοι στη Ζάκυνθο στα χρόνια του λατίνου επισκόπου Francesco Gozadino (1654-1673)», *Παρνασσός* 40 (1998), 252-283.

4. «Γενεαλογικές παρατηρήσεις στους Κερκυραίους πρωτοπαπάδες με το επώνυμο Φλώρος», Πρακτικά του Γ΄ Πανελληνίου Συμποσίου Εραλδικής και Γενεαλογικής Επιστήμης (29 Οκτωβρίου - 1 Νοεμβρίου 1998) [*Δελτίον Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρίας Ελλάδος* 11 (2001)], 595-606.

5. «Ένα ακόμη μαθητικό τετράδιο του Ευγένιου Βούλγαρη», *Ο Εραμιστής* 23 (2001), 35-47.

6. «Το “Υμνολογίδιον” του Νικολάου Τραντάφυλλου (Βενετία 1724): Τα παράδοξα μιας έκδοσης», *Πρακτικά ΚΓ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου 24 - 26 Μαΐου 2002*, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 135-152.

7. «Ειδήσεις για την παρουσία λατίνων στα Κύθηρα τον 17ο και 18ο αιώνα», *Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Κυθηραϊκών Μελετών*, τ. Γ΄,

Κύθηρα 2003, σσ. 445-458 .

8. «Από το “τερριτόριο Ναυπάκτου” στην Κέρκυρα. Ο Ιωάννης Νικόπουλος και η διαθήκη του (1737)», *Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Ιστορικού και Αρχαιολογικού Συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας*, τ. Β΄, Αγρίνιο 2004, σσ. 753-766.

9. «Όψεις της παιδείας στη Βόρειο Ήπειρο τον 18ο αι. Δύο βορειο-ηπειρωτικά χειρόγραφα», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 37 (2003), 351-407.

10. «Ιδιωτικές βιβλιοθήκες στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (17ος- 18ος αι.)», *Πρακτικά ΚΔ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου 30 Μαΐου-1 Ιουνίου 2003*, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 183-193.

11. «Φιλοβενετική ιδεολογία και ρητορεία κατά την ύστερη βενετοκρατία στο Ιόνιο», *Πρακτικά ΚΕ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου 21-23 Μαΐου 2004*, Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 75-86.

12. «Επίσκοποι Καρυουπόλεως στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα», *Πρακτικά Β΄ Τοπικού Συνεδρίου Λακωνικών Σπουδών (2004)*, τ. Α΄, Αθήναι 2006, σσ. 349-372.

13. «Η πρόσληψη της εικόνας των Βενετών κυριάρχων μέσα από ένα υμνογραφικό κείμενο: η ακολουθία του αγίου Νικολάου, όχημα εξύμνησης της Γαληνοτάτης», *Θράκιος*. Επιμέλεια: Γ. Κ. Παπάζογλου, Κομοτηνή 2006, σσ. 205-217.

14. «“Από τον αβοκάτο στον Γκενεράλη”: Η αναζήτηση της δικαιοσύνης από βενετούς υπηκόους της κερκυραϊκής υπαίθρου τον 18ο αι.», *Πρακτικά ΚΣΤ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου, 27-29 Μαΐου 2005*, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 77-105.

15. «Ο “ηγούμενος Προσφόρου”: απόπειρα για το σχέδιασμα βιογραφίας μιας πολυπράγμονης εκκλησιαστικής προσωπικότητας της Κέρκυρας του 18ου αι.», *Όψεις της εκκλησιαστικής ιστορίας της Κέρκυρας. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου 7-8 Δεκεμβρίου 2005*, Κέρκυρα 2007 [*Κερκυραϊκά Χρονικά* 4 (2007)], σσ. 289-297.

16. «Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η “θεοφρούρητος πόλις” των Κορυφών: Μία περίπτωση αγαπητικής παρέμβασης στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα», *Δώρημα στον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α΄*, [Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης], Κομοτηνή 2007, σσ. 71-86.

17. «Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας και οι Κερκυραίοι υπότροφοι», *Θησαυρίσματα* 37 (2007), 359-388.

18. «Η λειτουργία της Κοινότητας Ζακύνθου τον 16ο αι.: Τα Πρακτικά του Συμβουλίου των ετών 1587-1595», *Πρακτικά Η΄ Διεθνούς Πανιονίου*

Συνεδρίου (Κύθηρα, 21-25 Μαΐου 2006), τ. 3, Κύθηρα 2009, σσ. 531-537.

19. «Il corfiota Spiridione Palazzol Scordillis: l'ossimoro del caso di un suddito veneto», *I Greci durante la venetocrazia: Uomini, spazio, idee (XIII-XVIII sec.)*, *Atti del Convegno Internazionale di Studi, Venezia, 3-7 dicembre 2007*, a cura di Chryssa Maltezou-Angeliki Tzavara-Despina Vlassi, Venezia 2009, σσ. 515-524.

20. «Βυζαντινοί “αρχοντόπουλοι” και “ευγενείς” βενετοί υπήκοοι: με αφορμή την επανάγνωση του προνομίου της οικογένειας Σκορδύλη», *Θησαυρίσματα* 38 (2008), 387-434.

21. «“Κατήχηση νεανίδων”: Απόψεις για την εκπαίδευση των γυναικών στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα κατά τον 18ο αιώνα», *Περί Ιστορίας* 6 (2013), 41-55.

22. «Η εκπαίδευση στο Ιόνιο την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας. Εγγραμματοσύνη και λογιοςύνη των βενετών υπηκόων το 18ο αιώνα», *Θ' Πανιώνιο συνέδριο, Παζοί 26-30 Μαΐου 2010, Πρακτικά τ. Β', επιμ. έκδ. Αλίκη Νικηφόρου, Παζοί 2014*, σ. 273-292.

23. «Ομώνυμοι γραφείς και νοτάριοι στον 16ο αιώνα: η περίπτωση του Αλεξίου Τρουμπάτζη», *Θησαυρίσματα* 43 (2013), 155-175 [ανάτυπο Βενετία 2014].

24. Ο βόρειος ελληνικός χώρος μέσα από τα κείμενα βενετών απεσταλμένων στην Κωνσταντινούπολη (16ος-18ος αι.)», *Περί Θράκης* 7 (2014) (έχει κατατεθεί για δημοσίευση).

25. «“Nobile di Corfù, Zante e Cefalonia”: Βιογραφικό σχέδιασμα για έναν λόγιο και “τρισεύγενο”, *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 15 (2014), 365-390.

26. «“Κάθε πληροφορία για τον Φώσκολο θα είναι ένας πραγματικός θησαυρός”. Οι επιστολές του Σπυρίδωνα Δε Βιάζη προς τον Domenico Bianchini», *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 15 (2014), 175-223 (σε συνεργασία με τον Θ. Πυλαρινό).

27. «Οι αναφορές ενός βενετού βάλου της Κωνσταντινούπολης τον 18ο αιώνα: το χειρόγραφο ΕΒΕ 1647», *Αναπαραστάσεις και αποχωρισμοί. Τιμητικός τόμος στη μνήμη της Μάρθας Πύλια*, Κομοτηνή 2015, σ. 391-409.

28. «Marmi nobili»: το ενδιαφέρον των βενετών κυριάρχων για τον ορυκτό πλούτο της Κέρκυρας, *Πρακτικά του I' Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου, Κέρκυρα 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014*, Κέρκυρα 2015 (στο στάδιο της εκτύπωσης).

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Α. ΑΥΤΟΤΕΛΗ

1. *Σχολεία και δάσκαλοι στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16^{ος}-18^{ος} αι.)*, Αθήνα 2003 [Θρακική Βιβλιοθήκη 7. Σειρά Διατριβών και Εγχειριδίων, 3], σσ. 525+[3], 17×24 εκ., ISBN 960-92133-1-6.

Η διατριβή στηρίζεται σε ανέκδοτο αρχειακό υλικό που προέρχεται κατεξοχήν από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας και δευτερευόντως από το Αρχείο της Προπαγάνδας στη Ρώμη, το Αρχείο του Ελληνικού Κολλεγίου στη Ρώμη, το Αρχείο του Βατικανού, το Αρχείο της Καθολικής Αρχιεπισκοπής Κέρκυρας. Χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο εξετάζεται η λειτουργία του δημοσίου σχολείου στην Κέρκυρα τον 16^ο και 17^ο αιώνα, ο τρόπος εκλογής των δημοσίων ελληνοδιδασκάλων και λατινοδιδασκάλων, οι πηγές μισθοδοσίας και δίνονται τα ονόματα όλων των υποψηφίων και

εκλεγμένων δασκάλων με σύντομα βιογραφικά σχεδάρια. Οι ειδήσεις προέρχονται από τα πρακτικά του Συμβουλίου της Κέρκυρας, που περιέχονται στην αρχειακή σειρά Ενετοκρατία.

Τα πρώτα αιτήματα της Κοινότητας των Κερκυραίων για την εκλογή δημοσίου δασκάλου συμπεριελήφθησαν στις πρεσβείες του 1524 και του 1546. Στην πρεσβεία του 1524 διατυπώθηκε το αίτημα για την πληρωμή από το δημόσιο Ταμείο ενός δασκάλου, χωρίς ιδιαίτερο προσδιορισμό του διδακτικού αντικειμένου, ενώ ο καθορισμός δύο θέσεων δασκάλων, ενός για τη διδασκαλία των ελληνικών και άλλου για των λατινικών καθώς και ο τρόπος εκλογής τους διασαφηνίστηκαν και εγκρίθηκαν με την πρεσβεία του 1546. Το δημόσιο σχολείο επιβεβαιωμένα άρχισε να λειτουργεί μετά το

1541. Στο προηγούμενο χρονικό διάστημα υπάρχει η μαρτυρία ότι ως δημόσιος ελληνοδιδάσκαλος εργάστηκε ο Γεώργιος Μόσχος. Οι δάσκαλοι εκλέγονταν κάθε χρόνο από το Συμβούλιο της Κοινότητας, το οποίο πρότεινε κάποιους υποψήφιους και στη συνέχεια προχωρούσε στην ψηφοφορία. Δεν αποδείχτηκε η παρέμβαση της Καθολικής Εκκλησίας στην εκλογή των δασκάλων και ειδικά των ελληνοδιδασκάλων, παρότι υπάρχει μεμονωμένη μαρτυρία εξέτασης υποψήφιου λατινοδιδασκάλου.

Η λειτουργία του σχολείου δεν ήταν απρόσκοπτη ούτε αδιάλειπτη. Ενώ για την κερκυραϊκή Κοινότητα η εκπαίδευση των παιδιών της ήταν βασική φροντίδα, εν τούτοις κάποιες φορές δεν δίσταζε να καλύψει με τα προορισμένα για τη μισθοδοσία των δασκάλων χρήματα, τις ανάγκες της για τη σωματική υγεία των πολιτών, το πολιτικό συμφέρον, τον εξωραϊσμό της πόλης. Για όλες αυτές τις ανωτέρω αιτίες το δημόσιο σχολείο ανέστειλε τη λειτουργία του στο τέλος του 17ου αιώνα (1686) και διέκοψε οριστικά τα έτη 1712-1713.

Στη διάρκεια της λειτουργίας του δημοσίου σχολείου για τη θέση του ελληνοδιδασκάλου υπήρξαν 114 υποψήφια άτομα ενώ για τη θέση του λατινοδιδασκάλου 91. Σχετικά με την καταγωγή και το δόγμα των λατινοδιδασκάλων η μελέτη των πρακτικών των εκλογών απέδειξε ότι στα πρώτα χρόνια οι λατινοδιδάσκαλοι ήταν λατίνοι, συνήθως ιερωμένοι που υπηρετούσαν στον καθεδρικό ναό της πόλης, αργότερα όμως δεν ήταν υποχρεωτικά λατίνοι αλλά λατινομαθείς, πολλοί δε υποψήφιοι ή και εκλεγέντες ήταν ορθόδοξοι ιερείς.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η λειτουργία του δημοσίου σχολείου στον 18^ο αιώνα. Το 1758 ο Κερκυραίος Νικηφόρος Θεοτόκης μαζί με τον δάσκαλό του και λόγιο Λευκαδίτη Ιερεμία Καββαδία ανέλαβαν να διδάξουν δωρεάν τα παιδιά της πόλης, εισάγοντας νέα γνωστικά αντικείμενα. Η λειτουργία της Σχολής Θεοτόκη στην Κέρκυρα είναι βέβαια γνωστή από προγενέστερες μελέτες και άλλων ερευνητών. Εκείνο όμως που καταδεικνύεται σε τούτη την εργασία είναι ότι αν και οι ανωτέρω δάσκαλοι δεν εκλέχτηκαν με τη συνηθισμένη διαδικασία από το Συμβούλιο, εντούτοις το Κοινό Φροντιστήριο, στο οποίο δίδαξαν, αποτέλεσε συνέχεια του δημοσίου σχολείου. Η εκθαμβωτική αναλαμπή των γραμμάτων κράτησε μόνο έως το 1768, αλλά ήδη από το 1765 είχε αναχωρήσει ο Θεοτόκης από την Κέρκυρα. Μετά την αναχώρησή του το τοπικό Συμβούλιο έκανε έκκληση για προσφορές ιδιωτών στη δημόσια εκπαίδευση. Η Κοινότητα αφού εξοικονόμησε τα απαραίτητα για τη συντήρησή του σχολείου χρήματα προσκάλεσε κα-

θηγητές από την Ιταλία, τον Alberto Zaramellini και τον Gasparo Danieli, οι οποίοι ανέλαβαν τη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων της Φιλοσοφίας και της Ρητορικής. Η λειτουργία του δημοσίου σχολείου με το νέο αυτό σχήμα ήταν αρκετά βραχύβια, από τον Οκτώβριο του 1768 έως το καλοκαίρι του 1773. Στο έτος αυτό σταματά ουσιαστικά και τυπικά η λειτουργία του δημοσίου σχολείου, για τους δασκάλους του οποίου και την αμοιβή τους φρόντιζε έως τότε μόνο η Κοινότητα δια του εκλεγμένου Συμβουλίου της. Η πολιτική που ακολούθησε η Κέρκυρα στη δημιουργία και συντήρηση του δημοσίου σχολείου αντικατοπτρίζει εκείνη της μητρόπολης. Η Κοινότητα επιθυμούσε την εκπαίδευση των μελλοντικών μελών της, τα οποία θα την υπηρετούσαν αναλαμβάνοντας διάφορα δημόσια αξιώματα, αλλά δεν ξόδευε δημόσιο χρήμα και για τους δασκάλους όταν έκρινε ότι προείχαν άλλες ανάγκες.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ιδιωτική διδασκαλία των ιερών γραμμάτων αλλά και στη διδακτική δράση γνωστών Ελλήνων λογίων καθώς και καθολικών ιερωμένων που δίδαξαν στην Κέρκυρα τον 17^ο και 18^ο αιώνα. Πηγή για την παροχή στοιχειώδους εκπαίδευσης αποτέλεσαν τα νοταριακά κείμενα των συμβάσεων μαθητείας, υλικό όχι άγνωστο και πρωτότυπο, αλλά σίγουρα πολύ πιο πλούσιο και ποικίλο από τα έως τώρα παρουσιασθέντα (στην ανωτέρω εργασία παρουσιάζονται 83 έγγραφα). Διαπιστώθηκε ότι και στην Κέρκυρα, όπως και σε άλλα βενετοκρατούμενα μέρη, οι δάσκαλοι του αλφαριθμητισμού (ανάγνωσης και γραφής) ήταν στην πλειονότητά τους ιερείς ή ιερομόναχοι.

Όσοι Κερκυραίοι επιθυμούσαν αλλά είχαν και τη δυνατότητα να αποκτήσουν ανώτερες γνώσεις ή να προετοιμαστούν για τα Κολλέγια της Ιταλίας κατέφευγαν σε ιδιωτικούς δασκάλους, ντόπιους αλλά και ξένους. Η κεντρική θέση της Κέρκυρας στις βενετικές κτήσεις, την καθιστούσε σταυροδρόμι από όπου περνούσαν όσοι όδευαν προς τη Βενετία ή τη Δύση γενικότερα αλλά και όσοι επέστρεφαν από εκεί. Οι αρχαιακές μαρτυρίες για την παρουσία κάποιων επώνυμων λογίων σε συνδυασμό με ενθυμήσεις ή βιβλιογραφικά σημειώματα κερκυραϊκών χειρογράφων επέτρεψαν την παρουσίαση της διδακτικής δράσης αρκετών λογίων και τεκμηρίωσαν την άποψη ότι οι ευκαιρίες για μάθηση δεν έλειψαν ποτέ από το νησί ακόμα και όταν δεν λειτουργούσε το δημόσιο σχολείο.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης παρουσιάζεται το καθολικό ιεροσπουδαστήριο, που λειτούργησε στην Κέρκυρα από το 1685 έως το τέλος της Βενετοκρατίας, και περιγράφονται αναλυτικά όλες οι

ενέργειες της Κοινότητας για τη λειτουργία ενός σχολείου με έσοδα από την κληρονομιά του Πρόσπερου Μαρίνη, σύμφωνα με ρήτρα της διαθήκης του. Με βάση το πλούσιο και παντελώς άγνωστο υλικό που εντοπίστηκε στο Αρχείο της Κέρκυρας αλλά και στο Αρχείο της Προπαγάνδας στη Ρώμη, γνωρίζουμε ότι το καθολικό σεμινάριο λειτούργησε κατά τα πρότυπα της Ιταλίας και η παρουσία του, άλλοτε πολύ έντονη και άλλοτε λιγότερο, συνέβαλε στην εκπαίδευση των νέων του νησιού.

Σχετικά με το ζήτημα της ίδρυσης κολλεγίου στην Κέρκυρα δίνονται αναλυτικά όλες οι ενέργειες των συνδίκων και αναιρείται μία λανθασμένη άποψη, που είχε επικρατήσει σχετικά με τη λειτουργία ορθοδόξου σπουδαστηρίου στο χωριό των Καστελλάνων, σύμφωνα με ρήτρα της διαθήκης του Πρόσπορου Μαρίνη. Σήμερα, χάρη στα νέα αρχαιολογικά δεδομένα, γνωρίζουμε ότι το σεμινάριο δεν λειτούργησε ποτέ έτσι όπως το είχε ορίσει ο Μαρίνης. Το 1765 ο ηγούμενος του μοναστηριού Ζωοδόχου Πηγής Καστελλάνων, Ευγένιος Στέφανος, πιεζόμενος από τις αναφορές των συνδίκων της πόλης προς τη Βενετία για την εκμετάλλευση των εισοδημάτων της κληρονομιάς Μαρίνη με σκοπό τη δημιουργία σχολείου, ανέθεσε στον Ανδρέα Πετριτζόπουλο, μαθητή του Νικηφόρου Θεοτόκη, τη διδασκαλία. Ο ίδιος ηγούμενος φρόντισε, το έτος 1765, για τη λειτουργία ενός σχολείου κοινών γραμματίων στο μοναστήρι των Καστελλάνων και αργότερα, το 1778, ενός άλλου όμοιου στο μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου στο χωριό Καρουσάδες. Η ίδρυση του ελληνικού σχολείου στην πόλη και των δύο κοινών σχολείων στην ύπαιθρο, παρότι βραχύβια, συνέδραμε στην έντονη εκπαιδευτική προσπάθεια που χαρακτηρίζει την περίοδο εκείνη. Τα ίδια χρόνια κατά τα οποία το Συμβούλιο είχε εξασφαλίσει την ανασύσταση του δημοσίου σχολείου πρώτα με τη δωρεάν προσφορά των Καββαδία και Θεοτόκη και κατόπιν με την προσφορά φιλοπάτριδων πολιτών, ξεκίνησε μια σειρά ενεργειών για την εκμετάλλευση των πλούσιων περιουσιών αρχικά του Πρόσπερου Μαρίνη και του μοναστηριού της Αγίας Αικατερίνης του Καροφυλλάτου και κατόπιν του μοναστηριού της Αννουντσιάτας. Οι σύνδικοι, όπως έλεγαν, σκόπευαν με την κάρπωση των ανωτέρω περιουσιακών στοιχείων να ιδρύσουν ένα κολλέγιο ή ένα δημόσιο σχολείο για την εκπαίδευση των παιδιών. Οι προσπάθειες του τοπικού Συμβουλίου και των αντιπροσώπων της Κοινότητας στη Βενετία διήρκεσαν έως το 1782, αλλά τελικά δεν ευοδώθηκαν. Έτσι η εκφρασμένη επιθυμία του Μαρίνη στη διαθήκη του για ίδρυση σεμιναρίου στη Χώρα δεν υλοποιήθηκε ούτε από τους ορισμένους από εκείνον διαχειριστές της περιουσίας του, ούτε από τους συνδίκους που θέλησαν να την διαχειριστούν

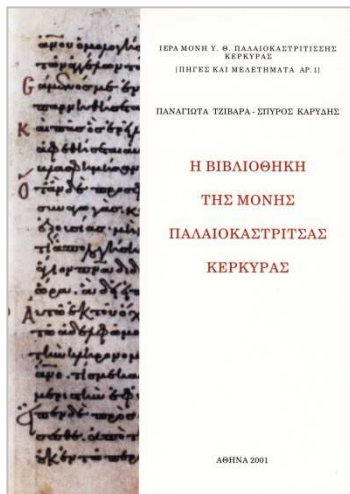
αργότερα για το δημόσιο συμφέρον.

Στο ίδιο κεφάλαιο της θρησκευτικής εκπαίδευσης εντάχθηκε και το θέμα του κηρύγματος, το οποίο υπηρέτησαν τόσο ορθόδοξοι όσο και καθολικοί ιεροκήρυκες, επειδή οι αρχαιακές πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για το θέμα συνδύαζαν την κηρυκτική δράση κάποιων προσώπων με ανάλογη διδακτική. Μέσα από τη μελέτη των εγγράφων φάνηκε ότι το ενδιαφέρον για τη θρησκευτική εκπαίδευση των κατοίκων του νησιού δεν περιοριζόταν μόνον στις δύο εκκλησιαστικές αρχές, ορθόδοξη και καθολική, αλλά ήταν μέλημα και των πολιτικών αρχών του τόπου. Η κερκυραϊκή Κοινότητα μέσω των συνδικών της επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πρόσκληση γνωστών ιεροκηρύκων, κυρίως για τις ημέρες της Μ. Τεσσαρακοστής. Από τούς άμβωνες της Κέρκυρας τον 17ο και τον 18ο αιώνα κήρυξαν σημαντικές προσωπικότητες οι οποίες άσκησαν το λειτούργημα αυτό και στον Άγιο Γεώργιο στη Βενετία.

Στο τέλος της εργασίας εκδίδονται 40 έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας και από το Archivio di Propaganda Fide της Ρώμης.

2. *Η Βιβλιοθήκη της Μονής Παλαιοκαστρίτσας Κέρκυρας*, Αθήνα 2001 [Ιερά Μονή Υ. Θ. Παλαιοκαστρίτσας Κερκύρας - Πηγές και Μελετήματα αρ. 1], σ. 262 + 14 πίνακες, 17×24 εκ. ISBN 960-87115-0-9 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

Στο βιβλίο παρουσιάζεται η ιστορία του μοναστηριού και της συγκρότησης της Βιβλιοθήκης του, για την οποία υπάρχουν αρχαιακές μαρτυρίες από το έτος 1656 και εξής. Στη Βιβλιοθήκη σήμερα σώζονται 39 χειρόγραφα και 419 τίτλοι εντύπων τυπωμένων από το 1499 έως το έτος 1900. Στο πρώτο τμήμα του βιβλίου περιλαμβάνεται η αναλυτική περιγραφή των χειρογράφων. Στο δεύτερο τμήμα περιλαμβάνεται η συνοπτική παρουσίαση των τίτλων των εντύπων. Τόσο στα χειρόγραφα όσο και στα έντυπα δημο-

σιούνται επίσης τα σημαντικότερα σημειώματα που υπάρχουν στα παράφυλλα και στις σελίδες τους. Σε Παράρτημα παρατίθεται συγκριτικός πίνακας όλων των καταλόγων της Βιβλιοθήκης που εντοπίστηκαν, κατά χρονολογική σειρά, και δημοσιεύονται τα έγγραφα στα οποία περιλαμβάνονται οι σημαντικότεροι κατάλογοι βιβλίων. Η εργασία κλείνει με Γλωσσάρι των απαντώμενων στα έγγραφα κερκυραϊκών λέξεων και εκφράσεων καθώς και με αναλυτικό Ευρετήριο.

Η κωδικολογική περιγραφή των χειρογράφων στο πρώτο μέρος του βιβλίου έγινε από την υπογραφομένη. Στη Βιβλιοθήκη της Παλαιοκαστρίτσας εντοπίστηκαν και περιγράφονται 39 συνολικά χειρόγραφα. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονται και διάφορες χειρόγραφες φυλλάδες μοναχών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Τα χειρόγραφα είναι όλα μεταβυζαντινά εκτός από ένα βυζαντινό. Το τελευταίο είναι ένα Τετραευάγγελο, περγαμινό του 11^{ου} αιώνα. Τα υπόλοιπα χειρόγραφα τα οποία περιγράφονται είναι με τη σειρά τα εξής: Θηκαρά μοναχού, Ύμνοι και ευχές, φφ. 198 του 15^{ου}-16^{ου} αιώνα. Βασιλείου του Ρωμαίων βασιλέως, Κεφάλαια παραινετικά και Λόγοι διάφοροι ψυχοφελείς ρκε', φφ. 266 του 16^{ου} αιώνα. Ιωάννου Δαμασκηνού, Έργα, φφ. 216 του 16^{ου} αιώνα. Τριώδιο, φφ. 344 του 16^{ου} αιώνα. Μανουήλ του Μαλαξού, Νομοκάνων και Ναθαναήλ Χύκα, Πραγματεία κατά σύνοψιν περί των πρωτείων του Πάπα, φφ. 304 του έτους 1615 το πρώτο μέρος. Δύο Νομοκάνονες συσταχωμένοι, φφ. 134 του 18^{ου} αιώνα. Λειτουργία του Χρυσοστόμου και των Προηγιασμένων, φφ. 57 του έτους 1666. Βιβλίον καλούμενον Ιδέα του αληθώς μετανοούντος, φφ. 202 του τέλους του 18^{ου} αιώνα. Τρία μουσικά χειρόγραφα του 19^{ου} αιώνα, με φφ. 102, 102 και 127 αντίστοιχα. Ακολουθία του εξοδιαστικού των μοναχών, φφ. 35 του έτους 1704. Κωνσταντίνου Τυπάλδου, Έργα, φφ. 183 του έτους 1842. Κωνσταντίνου Τυπάλδου, Ηθική Θεολογία, φφ. 72 του 19^{ου} αιώνα. Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων, φ. 117 του 19^{ου} αιώνα. Ακολουθίες του Μεγάλου Αγιασμού και της Πεντηκοστής, φφ. 26 του έτους 1847. Δύο αντίγραφα του έργου του Δημητρίου Τζιλμπάρη, Μετανοίας Οδηγός, φφ. 165 και 119, του 19^{ου} αιώνα και αρχές του 20^{ου} αντίστοιχα. Τρεις φυλλάδες με τη Λειτουργία του Ιακώβου του Αδελφοθέου των ετών 1825, 1891 και 1924 αντίστοιχα. Μία φυλλάδα με ευχές και ζόρκια, φφ. 14 του 18^{ου} αιώνα. Αγαθαγγέλου Προφητείες, φφ. 12 του 19^{ου} αιώνα. Βραβείο της Μονής, φφ. 11 του έτους 1847. Κτηματολόγιο της Μονής, φφ. 303, 18^{ου}- 20^{ου} αιώνας. Βιβλίο Ληξιαρχικών Πράξεων, φφ. 109, 18^{ου}- 20^{ου} αιώνας. Κατάστιχο αντιγράφων νοταριακών πράξεων της οικογενείας Μάνεση, φφ. 95 του 18^{ου} αιώνα.

3. *Η Βιβλιοθήκη της Μονής Υ.Θ. Μυρτιδιωτίσσης Κέρκυρας*, Κέρκυρα 2004 [Ιερά Μονή Υ. Θ. Παλαιοκαστριτίσσης Κερκύρας - Πηγές και Μελετήματα αρ. 4], σ. 142 + 14 πίνακες, 17×24 εκ. ISBN 960-87115-3-3 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

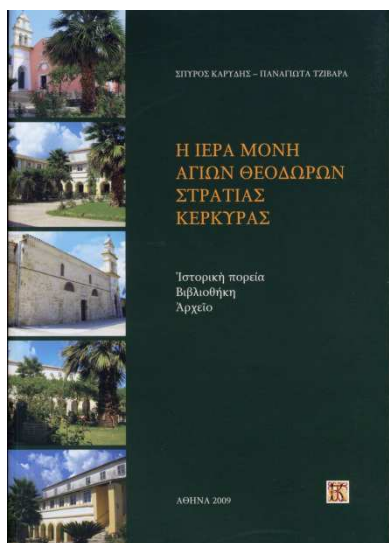
Στο βιβλίο, όπως και στο προηγούμενο της σειράς για τη μονή της Παλαιοκαστριτίσσης, παρουσιάζεται στην Εισαγωγή η ιστορία του μοναστηριού συνοπτικά και όσες ειδήσεις συγκεντρώθηκαν για τη συγκρότηση της Βιβλιοθήκης και του Αρχείου του καθώς και για το περιεχόμενό τους. Η Βιβλιοθήκη της Μυρτιδιωτίσσης υπολείπεται σε αριθμό εντύπων και χειρογράφων εκείνων της Παλαιοκαστριτίσσης αλλά το περιεχόμενό της είναι σημαντικό τόσο για την ιστορία του ίδιου του μοναστηριού όσο και για τη γενικότερη ιστορία του τόπου.

Στη Βιβλιοθήκη σήμερα σώζονται 22 χειρόγραφα και 182 τόμοι βιβλίων, που εκδόθηκαν από το έτος 1604 έως το 1900. Στο πρώτο τμήμα του βιβλίου περιλαμβάνεται η αναλυτική περιγραφή των χειρογράφων, στο δεύτερο τμήμα περιλαμβάνεται η συνοπτική παρουσίαση των καταστάσεων οικονομικής διαχείρισης των ετών 1830-1861 και στο τρίτο μέρος η παρουσίαση των τίτλων των εντύπων. Σε Παράρτημα δημοσιεύονται δύο κατάλογοι της Βιβλιοθήκης με δήλωση των σωζομένων σήμερα βιβλίων και χειρογράφων. Η εργασία κλείνει με αναλυτικό Ευρετήριο, αγγλόγλωσση περίληψη και δεκατέσσερις πίνακες-πανομοιότυπα των χειρογράφων και των εντύπων που περιγράφονται.

Η κωδικολογική περιγραφή των χειρογράφων στο πρώτο μέρος του βιβλίου έγινε από την υπογραφομένη. Στη Βιβλιοθήκη της Μυρτιδιωτίσσης εντοπίστηκαν και περιγράφονται 22 χειρόγραφα όλα του 18ου-20ου αιώνα.

4. *Η ιερά μονή Αγίων Θεοδώρων Στρατιάς Κέρκυρας. Ιστορική πορεία-Βιβλιοθήκη-Αρχείο*, Αθήνα 2009, σ. 312 + [24], 17×24 εκ., ISBN 978-960-931164-9 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

Ο γυναικείος μοναχισμός της Κέρκυρας αναπτύχθηκε κατά την περίοδο της βενετικής κατοχής του νησιού έξω από την τειχισμένη πόλη και σε κοντινή απόσταση από αυτήν. Στα προάστια της Παλαιόπολης και του Μαντουκιού οργανώθηκαν από τον 16ο αιώνα και εξής τέσσερα γυναικεία μοναστήρια. Τα μοναστήρια αυτά συγκροτήθηκαν για την κάλυψη των πνευματικών αναζητήσεων των γυναικείων μελών της κερκυραϊκής κοινότητας, που επέλεγαν τη «μοναδική ζωή», όπως έγραφαν στα συμφωνητικά που υπέγραφαν με την είσοδό τους στα μοναστήρια, αλλά και για την αντιμετώπιση συγκεκριμένης ανάγκης, επακόλουθο της συνήθειας της εποχής που ήθελε κάποια από τα θήλεα τέκνα των ευγενών οικογενειών να ακολουθούν τη μοναχική οδό, με σκοπό την εξασφάλιση της πατρικής περιουσίας και τη

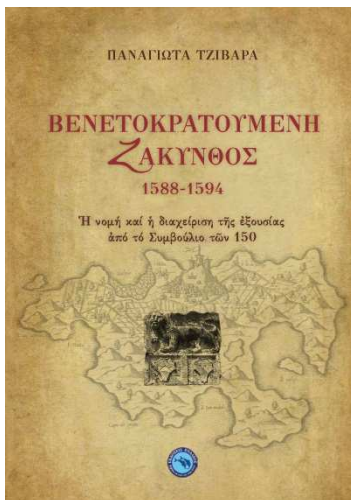
μεταβίβασή της στους άρρενες απογόνους.

Η μονή των Αγίων Θεοδώρων, από την ίδρυσή της στο τέλος του 16ου αιώνα έως σήμερα, λειτουργεί αδιάκοπα, προσφέροντας στον μελετητή του κερκυραϊκού ορθόδοξου μοναχισμού χαρακτηριστικό παράδειγμα γυναικείας μονής, η οργάνωση και η λειτουργία της οποίας ακολούθησε τις ιστορικές τύχες του νησιού που τη φιλοξενεί. Οι μοναστικοί κανονισμοί που την αφορούν αποτελούν πολύτιμες πηγές για τη μελέτη των γυναικείων μονών του κερκυραϊκού αλλά και ευρύτερα του ιόνιου χώρου, κατά την περίοδο της βενετοκρατίας.

Η Βιβλιοθήκη της, με έντυπα και χειρόγραφα κυρίως λειτουργικά, συγκροτήθηκε από αγορές για την κάλυψη των αναγκών της μονής, καθώς και από τις προσωπικές βιβλιοθήκες των μοναχών. Το αρχείο της περιλαμβάνει ένα σημαντικό σε όγκο υλικό που αφορά στη διοίκηση της μονής, κυρίως όμως στη διαχείριση της περιουσίας της στο τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα.

Στο βιβλίο αυτό ανιχνεύεται η ιστορική πορεία της μονής, μέσα από τις μαρτυρίες που αντλήθηκαν από τα Αρχεία Νομού Κέρκυρας και από το αρχείο της μονής, έως τις μέρες μας. Μελετώνται οι κανονισμοί λειτουργίας της μοναστικής αδελφότητας και ανασυντίθεται το μοναχολόγιο της μονής από την ίδρυσή της έως σήμερα. Σε ξεχωριστή ενότητα μελετάται το περιεχόμενο της Βιβλιοθήκης και του αρχείου της μονής και καταγράφεται το έντυπο και χειρόγραφο υλικό που έχει αποθησαυριστεί εκεί. Στην τελευταία ενότητα δημοσιεύονται τα σημαντικότερα έγγραφα που αφορούν στη μονή, όπως κανονισμοί λειτουργίας, πρακτικά εκλογής ηγουμένων και κατάλογοι βιβλίων. Η καταγραφή του χειρόγραφου και του έντυπου υλικού, που φυλάσσεται στη μονή, αποτελεί μέρος του ευρύτερου προγράμματος καταγραφής των εκκλησιαστικών βιβλιοθηκών του κερκυραϊκού χώρου, που υλοποιείται από τους γράφοντες, και ακολουθεί τη μεθοδολογία που τηρήθηκε στους καταλόγους των βιβλιοθηκών των μονών Παλαιοκαστρίτσας και Μυρτιδιώτισσας.

5. Βενετοκρατούμενη Ζάκυνθος 1588-1594. Η νομή και η διαχείριση της εξουσίας από το Συμβούλιο των 150, Αθήνα 2009, σσ. 710, 17×24 εκ. ISBN 978-960-536-416-8.

Στην εργασία παρουσιάζεται η λειτουργία ενός συλλογικού βουλευτικού σώματος της Κοινότητας Ζακύνθου, του Συμβουλίου των 150, σε μία εποχή απόλυτης εσωστρέφειας και περιχαράκωσης, με την καταγραφή και προβολή των ονομάτων όλων των μελών του, πρωταγωνιστών στη διαχείριση της εξουσίας και συντελεστών στη διαμόρφωση μιας αριστοκρατικής συνείδησης στην Κοινότητα Ζακύνθου, τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 16ου αιώνα.

Στη Ζάκυνθο, κτήση βενετική από το 1484, κατέφυγαν από τις πρώτες κιόλας μέρες της βενετσιάνικης κατάκτησης, έπειτα από πρόσκληση της Βενετίας, πολλοί έποικοι από τη Μεθώνη, την Κορώνη, τη Ναύπακτο, το Ναύπλιο, κτήσεις επίσης βενετικές. Οι έποικοι μετέφεραν στον νέο τόπο εγκατάστασης το πρότυπο της κοινοτικής οργάνωσης και έτσι

και στη Ζάκυνθο μαρτυρείται στο τέλος του 15ου αιώνα η λειτουργία του Γενικού Συμβουλίου.

Μετά το 1542, και ως απάντηση σε αίτημα των Ζακυνθίων που συμπεριλήφθηκε στην πρεσβεία που απέστειλαν στη Βενετία, διαμορφώθηκε ένα μικρότερο Συμβούλιο που αριθμούσε στην αρχή 100 και αργότερα 150 μέλη. Το Συμβούλιο των 150, όπως λεγόταν, συγκαλούνταν για τη συζήτηση και την επίλυση κάθε υποθέσεως που αφορούσε την Κοινότητα και είχε την ευθύνη της εκλογής των διαφόρων αξιωμάτων. Τα μέλη του Συμβουλίου των 150 εκλέγονταν κάθε χρόνο από τα μέλη του Γενικού Συμβουλίου.

Τον Ιούνιο του 1578 και έπειτα από την άρνηση της βενετικής Συγκλήτου να επιτρέψει τη λειτουργία του Συμβουλίου Ζακύνθου σύμφωνα με τους κανόνες που ίσχυαν στην Κέρκυρα, το Συμβούλιο των 150 αποφάσισε να εκλέγει το ίδιο τα μέλη του επόμενου Συμβουλίου και όχι πλέον το Γενικό Συμβούλιο.

Η αυτοανανέωση του Συμβουλίου ήταν μία πράξη αυτονομίας του Συμβουλίου των 150 η οποία, χωρίς ποτέ να κοινοποιηθεί στη Βενετία, εφαρμόστηκε έως το καλοκαίρι του 1594. Με απόφαση της Συγκλήτου το 1595 επανήλθε στη Ζάκυνθο η προηγούμενη εκλογική διαδικασία για την εκλογή των μελών των 150.

Στην εργασία παρουσιάζεται η πορεία του κοινοτικού αυτού σώματος του Συμβουλίου των 150 το χρονικό διάστημα 1588-1594, μία δεκαετία δηλαδή μετά την αποκοπή του από το Γενικό Συμβούλιο και λίγο πριν την επανασύνδεσή του με εκείνο. Βασική πύξίδα για την παρακολούθηση της πορείας του Συμβουλίου των 150 ήταν τα κείμενα που το ίδιο παρήγαγε στους χρόνους της περιχαράκωσης, τα πρακτικά των συνελεύσεών του, τα οποία η τύχη διέσωσε μακριά από τον τόπο σύνταξης, στο κερκυραϊκό Αρχείο. Η εργασία στηρίζεται επιπλέον σε αρχειακό υλικό προερχόμενο από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας, τη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη, τη Βιβλιοθήκη του Πατριαρχικού Σεμιναρίου, το Αρχείο της Ζακύνθου, όπου σώζονται κώδικες εκκλησιών και μοναστηριών, και το Αρχείο της Κέρκυρας, όπου σώζονται σπαράγματα ζακυνθινών νοταριακών καταστίχων.

Τα διασωθέντα πρακτικά του Συμβουλίου μας επέτρεψαν να προσεγγίσουμε το κλειστό σώμα των πολιτών, να παρακολουθήσουμε τη σιωπηρή μεθόδευση, να τεκμηριώσουμε την πανουργία για την επίτευξη της καθαρότητας του αριστοκρατικού σώματος, να διαπιστώσουμε την αδιαφορία για την κεντρική βενετική Διοίκηση, την οποία δεν ενημέρωναν για τις καινοτομίες, και να υποψιαστούμε για τη σύμπλευση με τους εκάστοτε εκπροσώπους της Κυριάρχου στο νησί. Τα κείμενα των πρακτικών είναι ουσιαστικά η «εγωϊστική» αφήγηση της «ιστορίας» μιας μόνο κοινωνικής κατηγορίας, της ηγεμονεύουσας ομάδας, των προνομιούχων μελών του Μικρού Συμβουλίου, των πολιτών, σε μία χρονική

περίοδο απόλυτης παντοδυναμίας. Οι συντάκτες των Πρακτικών και πρωταγωνιστές των γεγονότων της εποχής μας έδωσαν σημαντικές πληροφορίες για τη σταδιακή διαμόρφωση της ομάδας των πολιτών ενώ καταχώρησαν στη λήθη παράπονα και ενστάσεις μελών του Γενικού Συμβουλίου που επεδίωκαν συμμετοχή και στο Συμβούλιο των 150 και ενδεχομένως παρατηρήσεις και αντιδράσεις κάποιων βενετών αξιωματούχων, που δεν ενέκριναν τον αποκλεισμό των άλλων.

Με βάση το συγκεντρωμένο δημοσιευμένο και νέο αρχειακό υλικό και με εργαλείο τεκμηρίωσης το βιβλίο των Πρακτικών η εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη.

Στο πρώτο μέρος και σε έξι κεφάλαια δίνεται η εικόνα της αστικής Κοινότητας Ζακύνθου στο τέλος του 16ου αιώνα, με την πρόδηλη παντοδυναμία του Συμβουλίου των 150 και η τεκμηρίωσή της με βάση το περιεχόμενο των Πρακτικών.

Στο πρώτο εισαγωγικό κεφάλαιο παρουσιάζονται οι πηγές στις οποίες βασίστηκε η εργασία, περιγράφεται κωδικολογικά και θεματολογικά το βιβλίο των Πρακτικών και δίνονται γενικά περιγράμματα για τη διαμόρφωση του Γενικού Συμβουλίου της Κοινότητας, μετά τη βενετική κατάκτηση του νησιού, και για τον ρόλο του ως δεύτερου πόλου εξουσίας μαζί με την τοπική βενετική Διοίκηση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι φάσεις της περιχαράκωσης του Συμβουλίου που ξεκίνησαν βέβαια το 1578 αλλά συνεχίστηκαν έως το 1589 και περιγράφεται η στάση των αποκλεισμένων από το Συμβούλιο των 150 το καλοκαίρι του 1594, η οποία οδήγησε στην επαναφορά του κυρίαρχου ρόλου του Γενικού Συμβουλίου. Με βάση τους εκλογικούς καταλόγους των Πρακτικών περιγράφεται η εκλογική διαδικασία, η συμμετοχή και η αποχή των μελών του Συμβουλίου από τη διαδικασία αυτοανανέωσης του σώματος και επιχειρείται η «ακτινογράφιση» των τριών ομάδων των υποψηφίων, που προέρχονταν από το Γενικό Συμβούλιο. Με βάση αρχειακό υλικό από διαφορετικές πηγές οι υποψήφιοι για το Συμβούλιο εντάσσονται σε επαγγελματικές κατηγορίες και διερευνάται η συμμετοχή τους σε γνωστές φατρίες. Το κεφάλαιο κλείνει με την παρουσίαση των δεδομένων ενός πίνακα μελών του Συμβουλίου των 150 το έτος 1611 από τον οποίον προκύπτει ο βαθμός ανανέωσης του Συμβουλίου μετά το 1595.

Τα κείμενα των Πρακτικών αποκάλυψαν ότι η ριζοσπαστική απόφαση που ελήφθη τον Ιούνιο του 1578 για την αυτοανανέωση του Συμβουλίου των 150 από το ίδιο του το σώμα, δεν ήταν παρά η αρχή για την επίτευξη ενός ερμητικού κλεισίματος.

Οι ξένοι έποικοι, που εγκαταστάθηκαν στη Ζάκυνθο από τις πρώτες μέρες της βενετσιάνικης κατάκτησης, αποτέλεσαν από την αρχή το αντίπαλο δέος των μελών του Συμβουλίου, τα οποία ζητούσαν αποκλειστικά δικαιώματα κάρπωσης του προνομίου του πολίτη. Με απόφαση της Βενετίας το 1542 ορίστηκε το διάστημα πενταετούς διαμονής στο νησί ως προαπαιτούμενο του δικαιώματος εισαγωγής στο Συμβούλιο. Τα μέλη όμως του Συμβουλίου των 150 που αντιμετώπιζαν τις απαιτήσεις πολλών ξένων για ψήφιση, ατόμων που ενδεχομένως είχαν συμπληρώσει περισσότερες πενταετίες εγκατάστασης, αντιλαμβάνονταν ότι η απόφαση του 1542 έχρηζε προσθήκης και επαναπροσδιορισμού. Σαράντα χρόνια λοιπόν μετά την απόφαση εκείνη, το έτος 1582, τα μέλη του Συμβουλίου των 150 απαίτησαν, από τους ενδιαφερόμενους για ένταξη στο σώμα ξένους, και την επίσημη διαβεβαίωση ότι και στους τόπους προέλευσής τους κατείχαν τον τίτλο του πολίτη, «τιμή» την οποία μετέφεραν στον νέο τόπο εγκατάστασης, στο νησί της Ζακύνθου. Η απόδειξη της κατοχής της αστικής ιδιότητας, η βεβαίωση ότι οι υποψήφιοι ήταν «cittadini originarii» ήταν το δεύτερο βήμα που ενίσχυε την ασφάλεια του Συμβουλίου απέναντι στις «επιδρομές» των ξένων.

Δέκα χρόνια μετά την αποκοπή του από το Γενικό Συμβούλιο, το Συμβούλιο των 150 έκρινε ότι τα πρόσωπα είχαν φιλτραριστεί, η διαδοχή ήταν εξασφαλισμένη και ότι και στη Ζάκυνθο είχε φτάσει ο καιρός για να είναι η ιδιότητα του πολίτη κτήμα συγκεκριμένων οικογενειών. Το «κλειδώμα» του Συμβουλίου σε συγκεκριμένες οικογένειες σήμανε η απόφαση του Συμβουλίου της 21ης Ιουλίου 1589, σύμφωνα με την οποία στην εκλογική διαδικασία για την ανάδειξη του σώματος δεν θα γίνονταν εφεξής δεκτοί παρά μόνο όσοι

είχαν ήδη μετάσχει τα προηγούμενα χρόνια ή ήταν απόγονοι εκείνων. Μετριαστική της απολυτότητας της απόφασης αυτής, που απέκλειε πολλούς ενδιαφερόμενους, ήταν η απόφαση για τη σύσταση μιας επιτροπής που θα ήλεγχε νέες υποψηφιότητες και θα γνωμοδοτούσε για την επάρκεια των προσόντων για συμπερίληψη. Όπως προέκυψε από τη μελέτη του πρακτικού της συνέλευσης της 4ης Ιουνίου 1590, από τα μέλη της ανωτέρω επιτροπής χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο της άσκησης χειρωνακτικής τέχνης, ως λόγος αποκλεισμού από την ψήφιση στο Συμβούλιο. Ωστόσο, επειδή το κριτήριο αυτό δεν ήταν επίσημα θεσμοθετημένο, στα πρακτικά των συνελεύσεων καταγράφονται παλινδρομήσεις και συγκαταβατικές συμπεριφορές πριν από τη θεσμοθέτηση κανόνων εκπεφρασμένων ρητά, ανάλογα με τα πρόσωπα και τις συμπάθειες.

Η απόφαση του 1578 και οι τροποποιητικές και συμπληρωματικές αποφάσεις των επόμενων ετών δημιούργησαν δύο ομάδες «πολιτών» μέσα στην Κοινότητα Ζακύνθου. Η πρώτη ομάδα ήταν εκείνη που είχε καθυποτάξει το Μικρό Συμβούλιο και είχε ενδυθεί την εξουσία και η άλλη εκείνη των αποκλεισμένων, για τους οποίους η προηγούμενη συμμετοχή τους στο Γενικό Συμβούλιο δεν τους έδινε κανέναν τιμητικό τίτλο και προπάντων καμία δυνατότητα συμμετοχής στη διοίκηση της Κοινότητας.

Τα μέλη του Συμβουλίου των 150 απαξίωσαν ολότελα το Γενικό Συμβούλιο, εφόσον ανέλαβαν εκείνα την ανανέωση του σώματος και τη διαχείριση των αξιωμάτων, που είχαν παραχωρηθεί από τη Βενετία στην Κοινότητα. Το Γενικό Συμβούλιο διατήρησε μόνο τον ρόλο τροφοδοσίας των εκλογικών καταλόγων με υποψήφιους, τροφοδοσία μάλλον όμως ελεγχόμενη από τα μέλη του Συμβουλίου των 150. Οι υποψήφιοι κυμαίνονταν ανά έτος στον αριθμό των 263-277 ατόμων.

Στην πρώτη ομάδα των εκλεγμένων στο Συμβούλιο των 150 παρατηρήσαμε ότι αυτή περιέκλειε έναν ισχυρό πυρήνα 100 ατόμων που εκλέγονταν σταθερά όλα τα χρόνια ή 116 ατόμων που εκλέχτηκαν για έξι συνεχή χρόνια από τα επτά που μας περιγράφουν τα Πρακτικά. Ο πυρήνας αυτός των προσώπων ήταν εκείνος που καθόριζε την πολιτική του Συμβουλίου, οδηγούσε στην ψήφιση των προτάσεων και προωθούσε νεωτερισμούς.

Στη δεύτερη ομάδα των αποκλεισμένων περιλαμβάνονταν 159 από τους 361 συνολικά υποψήφιους. Χαρακτηριστική είναι η ύπαρξη μιας υποομάδας 47 ατόμων τα οποία ήταν υποψήφια και στα επτά έτη, που καταγράφουν τα Πρακτικά. Σε αυτά προστίθενταν άλλα 18 που απέτυχαν έξι από τις επτά φορές να εκλεγούν και άλλα 12 που απέτυχαν πέντε φορές. Η παρατήρηση αυτή, αποκαλυπτική της αδιαπραγμάτευτης επιμονής κάποιων να εισχωρήσουν στο σώμα, μας οδηγεί και στον υπολογισμό του μεγέθους της δυσαρέσκειας, που είχε προκληθεί με τις απαγορεύσεις και την τακτική του αποκλεισμού προσώπων.

Τα ονόματα των μελών του Συμβουλίου των 150, γνωστά για πρώτη φορά στο σύνολό τους για τη χρονική περίοδο μιας επταετίας, μας αποκάλυψαν ότι η κυρίαρχη ομάδα που συμμετείχε στο κλειστό Συμβούλιο των 150 δεν ήταν ποτέ συμπαγής και ενωμένη. Συμφέροντα οικονομικά, οικογενειακές έριδες και αντιπάθειες, γνωστές από άλλα κείμενα της ίδιας εποχής, διάβαιναν σίγουρα τις θύρες του Συμβουλίου και επηρέαζαν τις μεταξύ διαθέσεις και συμπεριφορές των μελών του· η ηγεμονία των ισχυρών εκφραζόταν με πολλές ομάδες αλλά οι συντάκτες των Πρακτικών κράτησαν καλά κρυμμένες τις συγκρούσεις στο εσωτερικό του κλειστού Συμβουλίου και άφησαν να διαφανεί μόνο η συσπείρωσή τους για την απόκρουση των «άλλων».

Στο Συμβούλιο, τα έτη 1588-1594, μετείχαν, έστω και μία φορά ή με μία μόνο εκπροσώπηση, 108 οικογένειες, ενώ 61 οικογένειες υποψηφίων μελών δεν πέτυχαν να εκπροσωπηθούν ούτε μία φορά.

Με βάση την επαγγελματική δήλωση κάποιων υποψηφίων που αναγράφεται στα Πρακτικά και τις βιογραφικές ειδήσεις, τις ερανισμένες από διάφορες πηγές, έγινε δυνατή μία μερική σκιαγράφηση της επαγγελματικής και οικονομικής κατάστασης των μελών του Συμβουλίου. Η πλειοψηφία των προσώπων που μετείχαν στο αστικό μόρφωμα του Συμβουλίου ήταν έμποροι, που προωθούσαν και τα δικά τους εμπορικά συμφέροντα, κάτοχοι

γεωργικών εκτάσεων, στα πλησιόχωρα της πόλης χωριά, αλλά και στρατιωτικοί καθώς και υπάλληλοι στο δημόσιο Ταμείο.

Η διαχείριση της εξουσίας αποκλειστικά από τα μέλη του Συμβουλίου των 150 έληξε το καλοκαίρι του 1594. Το μένος των αποκλεισμένων ξέσπασε σε διαμαρτυρίες και στη δημιουργία ξεχωριστής συνέλευσης, που θα κατήγγειλε τις αυθαιρεσίες των λίγων στη Βενετία. Στην ομάδα των δυσανεσθημένων ηγούνταν ο Bortolo Bertanza, Ιταλός από το Padengo της Riviera di Salò, περιοχής της Brescia, εγκατεστημένος στη Ζάκυνθο, μέλος του Γενικού Συμβουλίου και μονίμως αποκλεισμένος από το Συμβούλιο των 150. Συναρχηγός αναφέρεται ο Φραγκίσκος Μοτσενίγος, με την ίδια ως φαίνεται αντιμετώπιση από το Συμβούλιο, παρότι πολλοί συνεπώνυμοί του περιλαμβάνονταν στην ηγεμονεύουσα ομάδα. Με απόφαση της Συγκλήτου τον Νοέμβριο του 1595 το Συμβούλιο των 150 επέστρεψε στην προηγούμενη τακτική της ανάδειξης των μελών του από τα μέλη του Γενικού Συμβουλίου. Σύμφωνα με κατάλογο μελών του Συμβουλίου των 150 του έτους 1611, στο σώμα μετείχαν 38 άτομα από τους προηγούμενως μόνιμα αποκλεισμένους, που είχαν επιτέλους δικαιωθεί.

Η παράλληλη εκμετάλλευση των πληροφοριών που παρέχουν τα Πρακτικά, κείμενα της κυρίαρχης ομάδας που παρέμεναν στο αρχείο της Κοινότητας, με τις πληροφορίες άλλων κειμένων που παρήχθησαν από τους εκπροσώπους της τοπικής Διοίκησης ή από όργανα απονομής δικαιοσύνης στη μητρόπολη, μας βοήθησαν στη σύνολη περιγραφή του αστικού μορφώματος του Συμβουλίου των 150 της Ζακύνθου στα χρόνια της αυτονομίας του. Στη Ζάκυνθο στο τέλος του 16ου αιώνα οι πολίτες είχαν διαμορφώσει μία ταυτότητα κλειστής αριστοκρατικής τάξης. Αργά αλλά μεθοδικά έθεσαν σε εφαρμογή τα κριτήρια αστικής ιδιότητας: εντοπιότητα, οικογενειακή παράδοση, αποκλεισμός χειρωνακτών.

Η περίπτωση του ζακυνθινού Συμβουλίου δεν αφίσταται από εκείνη των άλλων Συμβουλίων των νησιών του Ιονίου και από τη συμπεριφορά των κοινοτικών σωμάτων σε άλλες βενετικές κτήσεις, στον αιώνα της παγίωσης των αστικών μορφωμάτων και των αριστοκρατικών τάσεων· οφείλουμε όμως να αναγνωρίσουμε ότι η πορεία του εμφανίζεται ξεχωριστή και ιδιαίτερη.

Το ζακυνθινό Συμβούλιο των 150 επικαλέστηκε στη διατύπωση κριτηρίων ευγένειας το κερκυραϊκό παράδειγμα και αποτέλεσε ίσως πρότυπο μίμησης για το κεφαλληνιακό. Η «πραξικοπηματική» συμπεριφορά των μελών του πρωτοτύπησε έναντι του κερκυραϊκού προτύπου και η «απόκρυφή» της από τη Βενετία του χάρισε την παντοδυναμία για δεκαεπτά ολόκληρα χρόνια, εξουσία που δεν πέτυχε το αντίστοιχο σώμα της Κεφαλονιάς, με την κοινοποίηση των προθέσεων και των ενεργειών του στη Βενετία.

Το Συμβούλιο της Ζακύνθου συνεργάστηκε πολύ καλά με τους βενετούς διοικητές που υπηρέτησαν στο νησί όλα τα χρόνια της αλλαγής. Από τα κείμενα που παρήγε αργότερα, για να ζητήσει επικύρωση των αποφάσεών του, δεν έκρυψε τη δεδομένη συγκατάθεση των διοικητών για την κάθαρση του σώματος από πρόσωπα ανάξια. Τα κείμενα των ίδιων των βενετών αξιωματούχων αποκαλύπτουν τη συνεργία τους στην αλλαγή και στη λειτουργία του κλειστού σώματος ή τη σιωπή τους στην περίπτωση που δεν επικροτούσαν την κυριαρχία των λίγων και τον αποκλεισμό των άλλων. Η σύνθεση του Collegietto από την τοπική βενετική Διοίκηση και από μέλη του Συμβουλίου των 150 δεν αφήνει καμία αμφιβολία για τον ρόλο των βενετών εκπροσώπων της μητρόπολης στη διαμόρφωση της αριστοκρατικής ταυτότητας των διοικούμενων.

Η περίπτωση της Ζακύνθου είναι επίσης ξεχωριστή όχι μόνο γιατί στο σώμα των αποκλεισμένων συμπεριλαμβάνονταν και ξένοι, αλλά και γιατί ένας «ξένος», Ιταλός, που φιλοδοξούσε να γίνει «άρχοντας», όπως οι πρώτοι έποικοι στο νησί, ηγήθηκε της ομάδας των δυσανεσθημένων και ανέτρεψε τα σχέδια των ισχυρότερων στο αστικό Συμβούλιο του νησιού.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται όλα τα αξιώματα, την ευθύνη για την πλήρωση των οποίων είχε το Συμβούλιο των 150. Στα επτά χρόνια, που γνωρίζουμε, το Συμβούλιο μερίμνησε για την πλήρωση των θέσεων σε 21 συνολικά αξιώματα. Τα περισσότερα από

αυτά είχαν παραχωρηθεί στην Κοινότητα παλαιότερα, άλλων η παραχώρηση ενεργοποιήθηκε στα χρόνια των Πρακτικών, όπως συνέβη με εκείνο του γραφέα των δικαστικών κλήσεων στα ελληνικά, και άλλα δημιουργήθηκαν, με αποφάσεις του Συμβουλίου και την έγκριση της τοπικής Διοίκησης, για να καλύψουν έκτακτες ανάγκες εκείνων των χρόνων, όπως ήταν το αξίωμα του υπεύθυνου για την πηγή στο Ακρωτήρι ή του υπεύθυνου για τις δοσοληψίες με τους Εβραίους.

Από τη διανομή των αξιωμάτων στους πολίτες του Συμβουλίου δεν προέκυψε ιδιαίτερη μεταχείριση κάποιων ή σκανδαλώδης υποστήριξη συγκεκριμένων προσώπων ή οικογενειών. Εκείνο που αναδύεται από τα πρακτικά των εκλογών των αξιωματούχων είναι το πλέγμα των φιλικών σχέσεων ανάμεσα σε συγκεκριμένα πρόσωπα πολιτών και η εύνοια των τοπικών διοικητών για ορισμένους Ζακύνθιους πολίτες, εφόσον τα πρακτικά μας διασώζουν όχι μόνο τα ονόματα των προτεινόμενων αξιωματούχων αλλά και τα ονόματα των προτεινόντων.

Τα αξιώματα, γνωστά οπωσδήποτε και από παλαιότερες μελέτες και τα περισσότερα κοινά στις βενετοκρατούμενες κτήσεις, παρουσιάστηκαν αναλυτικά και σκιαγραφήθηκε το εύρος των αρμοδιοτήτων των κατόχων τους, με βάση πληροφορίες που αρύστηκαν από τα Πρακτικά και άλλες πηγές. Η καταγραφή στα Πρακτικά συγκεκριμένων αξιωμάτων μας δίνει τον δείκτη ενδιαφέροντος του Συμβουλίου για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών. Η συμπερίληψη αιτημάτων που αφορούσαν τα αξιώματα στο κείμενο της πρεσβείας του 1591 αποκαλύπτει το ενδιαφέρον του κοινοτικού σώματος για την ικανοποίηση των απαιτήσεων των υπαλλήλων, που τόνωναν το επαγγελματικό γόητρο εκείνων και ενίσχυαν την υπεροχή της Κοινότητας απέναντι στην τοπική Διοίκηση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο η διαπραγμάτευση αφορά τη διαχείριση των κοινοτικών προβλημάτων από το Συμβούλιο των 150. Το σώμα των πολιτών της Κοινότητας, ως γνωστόν, ήταν ο διαμεσολαβητής του πληθυσμού των κατακτημένων περιοχών με τη μητρόπολη. Προβλήματα, δυσaréσκειες και αιτήματα των διοικούμενων μεταβιβάζονταν στην κεντρική Διοίκηση, φιλτραρισμένα μέσα από τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου όπου συζητούνταν, λαμβάνονταν αποφάσεις και συντάσσονταν τα κείμενα των πρεσβειών. Ζητήματα επιβίωσης του πληθυσμού, ασφάλειας, υγείας και οικονομικής ευημερίας τέθηκαν πολλές φορές στα θέματα της ημερήσιας διάταξης στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου.

Προβλήματα όπως η προμήθεια των σιτηρών, η εξασφάλιση ενός γιατρού, η καταβολή του φόρου της δεκάτης, ήταν από εκείνα που απασχολούσαν τους κατοίκους του νησιού πάντοτε. Στα χρόνια των Πρακτικών προστέθηκαν μία σειρά από νέα, επείγοντα και απαιτητικά ζητήματα που δυσχέραιναν τις συνθήκες ζωής του πληθυσμού και αναστάτωναν την ηρεμία των συμμετεχόντων στο Συμβούλιο. Τα πρακτικά των συνελεύσεων του Συμβουλίου καταγράφουν τα προβλήματα που δημιούργησε η επιβολή του νέου εξαγωγικού φόρου της σταφίδας το 1581, η εφαρμογή του νέου ημερολογίου το 1582, ο αποκλεισμός του Ζακύνθιου επισκόπου Διονύσιου Σιγούρου, που έφερε στην επικαιρότητα το ζήτημα της εκλογής επισκόπου, ο καταστροφικός σεισμός του Απριλίου του 1591, η τοκογλυφία των Εβραίων, το διάταγμα του λατινεπισκόπου Domenico Carli για τους μεικτούς γάμους λατίνων και ορθοδόξων. Στα προβλήματα που απασχόλησαν επίσης το Συμβούλιο προστίθενται το ζήτημα της παραχώρησης στην Κοινότητα της εκκλησίας του Προδρόμου στο Κάστρο, η συμπεριφορά του υπαλλήλου του δημόσιου Ταμείου Ιωάννη Γαβριηλόπουλου, οι απαιτήσεις του νέου προϊσταμένου του λοιμοκαθαρητηρίου, η διευκρίνιση του νομικού πλαισίου για την επιστροφή της προίκας των γυναικών.

Η διαπραγμάτευση των θεμάτων αποκάλυψε επίσης τον βαθμό ετοιμότητας της άρχουσας ομάδας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, τη συνεργασία της με την τοπική βενετική Διοίκηση, την πίεση που άσκησε στην κεντρική Διοίκηση για να δοθούν οι προσφορότερες λύσεις.

Η θεματολογία των ανωτέρω ζητημάτων περιγράφεται στις συνελεύσεις του Συμβουλίου ενώ τα περισσότερα αποτελούν τα κεφάλαια της πρεσβείας του 1591, η οποία έγινε γνωστή στο σύνολό της από τα Πρακτικά. Οι απαντήσεις στα αιτήματα της πρεσβείας και οι λύσεις

που δόθηκαν ή δεν δόθηκαν και για άλλα προβλήματα παρουσιάστηκαν με τη βοήθεια άλλων αρχειακών ειδήσεων που συγκεντρώθηκαν από το βενετικό Αρχείο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα άρθρα τριών κανονισμών που περιλαμβάνονται στα Πρακτικά και συνδέονται με την άσκηση τριών κοινοτικών αξιωμάτων, των αγορανόμων και των υπεύθυνων για τους δρόμους της πόλης και της υπαίθρου. Τα κείμενα δίνουν το πλαίσιο των κανόνων και των απαγορεύσεων που ορίζονταν για τους Ζακύνθιους και μεταφέρουν την εικόνα της εμπορικής δραστηριότητας και τη μέριμνα για την καθαριότητα και την απόκτηση αστικών συνηθειών, προκειμένου να επιτευχθεί από τους κατοίκους το «politico viver».

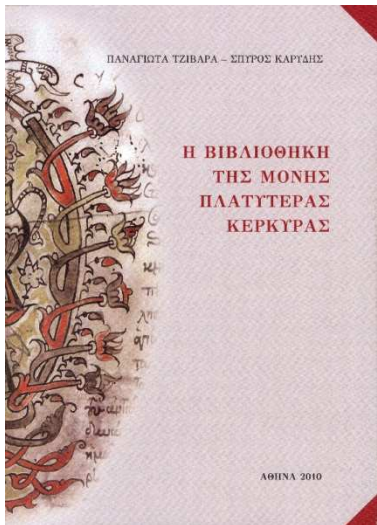
Στο έκτο κεφάλαιο καταγράφονται όλες οι αρχειακές και άλλες γνωστές ειδήσεις που συγκεντρώθηκαν για τα πρόσωπα που μετείχαν στο Συμβούλιο της ζακυνθινής Κοινότητας το διάστημα 1587-1594. Οι πληροφορίες εντάσσονται σε ένα δελτίο, δίκην σύντομου βιογραφικού σχεδιάσματος, και αποτελούν μικρή μαρτυρία για τη δράση των προσώπων που μετείχαν στη διαχείριση της εξουσίας.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας γίνεται διπλωματική έκδοση του περιεχομένου του βιβλίου των Πρακτικών. Αποφάσισα να δημοσιεύσω τα Πρακτικά του Συμβουλίου επειδή θεωρώ ότι η έκδοση εμπλουτίζει το corpus των πηγών για τη μελέτη της περιόδου της βενετοκρατίας και επειδή ως πρωτογενής πηγή τα κείμενα είναι σημαντικά και εξαιρετικά πολύτιμα μετά την καταστροφή του ζακυνθινού Αρχαιοφυλακείου, προσφέρουν δε βασικό τεκμηριωτικό υλικό για την εξέταση των νοοτροπιών των συντακτών τους.

Στο τέλος της εργασίας παρατίθενται πίνακες με το θεματολογικό περιεχόμενο των συνεδριάσεων, με τα ονόματα των υποψηφίων, εκλεγέντων και αποκλεισμένων από το Συμβούλιο, με τα ονόματα όλων των μελών του που ανέλαβαν κοινοτικό αξίωμα καθώς και ένας πίνακας με τα μέλη του Συμβουλίου του έτους 1611, ο οποίος φανερώνει τη σύνθεση του Συμβουλίου μετά από την αλλαγή του 1595. Ακολουθεί αναλυτικό ευρετήριο ονομάτων και όρων, σύντομη περίληψη της εργασίας στην ιταλική γλώσσα και η έκδοση κλείνει με έξι πανομοιότυπα φύλλα από το βιβλίο των πρακτικών της Κοινότητας.

6. *Η Βιβλιοθήκη της μονής Πλατυτέρας Κέρκυρας. Χειρόγραφα-Έντυπα-Αρχείο*, Κέρκυρα 2010, σσ. 548, 17×24 εκ., ISBN 978-960-99745-1-6 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

Στην εργασία καταγράφεται το περιεχόμενο της Βιβλιοθήκης του μοναστηριού της Πλατυτέρας, της μεγαλύτερης κερκυραϊκής μοναστηριακής βιβλιοθήκης, που διασώθηκε από τη φθορά και τον χρόνο. Η εργασία εντάσσεται στο πλαίσιο του ευρύτερου προγράμματος καταγραφής των εκκλησιαστικών βιβλιοθηκών του κερκυραϊκού χώρου, που υλοποιείται από τους γράφοντες τα τελευταία χρόνια.

Ο ναός της Υπεραγίας Θεοτόκου Πλατυτέρας εγκαινιάστηκε τον Νοέμβριο του 1743 και γύρω από αυτόν γρήγορα οργανώθηκε η πρώτη μοναστική αδελφότητα με ηγούμενο τον ιερομόναχο Χρυσάνθο Συρόπουλο, από τη Λευκάδα. Το έτος 1746, ο Χρυσάνθος ανήγειρε και δεύτερη μονή στην περιοχή του χωριού Ευρωπούλοι προς τιμήν της Θεοτόκου Ευαγγελίστριας και των αγίων Χρυσάνθου και

Δαρείας, την οποία ολοκλήρωσε το 1747 και την κατέστησε μετόχι της Πλατυτέρας.

Το μοναστήρι της Πλατυτέρας καταστράφηκε το 1798, ανακαινίστηκε όμως στα επόμενα χρόνια και το καλοκαίρι του 1801 έγιναν ξανά τα εγκαίνια από τον αρχιεπίσκοπο Ιερόθεο

Τζιγάλα. Η μονή ανέπτυξε ιδιαίτερη σχέση με την κερκυραϊκή οικογένεια Καποδίστρια, η αγροικία της οποίας βρισκόταν στην περιοχή «Κουκουρίτσα», δίπλα από το μετόχι της Ευαγγελίστριας. Ιδιαίτερα συνδέθηκαν με το μοναστήρι ο Αντώνιος Μαρία Καποδίστριας, πατέρας του Κυβερνήτη της Ελλάδας, ο Ιωάννης Καποδίστριας και τα αδέρφια του Βιάρος και Αυγουστίνος.

Ο πυρήνας της πρώτης βιβλιακής συλλογής του μοναστηριού συνδέεται με την προσωπική βιβλιοθήκη του ιδρυτή και πρώτου ηγουμένου του μοναστηριού, Χρυσανθου, ο οποίος αφιέρωσε στο μοναστήρι τα πρώτα λειτουργικά βιβλία. Η πρώτη εκείνη συλλογή βιβλίων καταστράφηκε πιθανόν μαζί με τη μονή το 1798. Η σημερινή Βιβλιοθήκη είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας και του σχετικού ενδιαφέροντος των ηγουμένων, των μοναχών και των φίλων της μονής από τις αρχές του 19ου αιώνα έως σήμερα, οι οποίοι συγκέντρωσαν ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον σε όγκο και περιεχόμενο έντυπο και χειρόγραφο υλικό, το οποίο εκτείνεται χρονικά από τον 15ο έως και τον 20ό αιώνα.

Στη Βιβλιοθήκη της μονής Πλατυτέρας εντοπίστηκαν και περιγράφηκαν 91 συνολικά χειρόγραφα (στον αριθμό συμπεριλαμβάνονται και όλες οι φυλλάδες και τα σπαράγματα χειρογράφων) και 919 τίτλοι ή 1100 αντίτυπα βιβλίων, έντυπες εκδόσεις των 15ου-19ου αιώνα.

Τα χειρόγραφα είναι όλα μεταβυζαντινά και χάρτινα. Στη Βιβλιοθήκη βρέθηκε μόνο ένα περγαμινό φύλλο με χρυσοστομικό κείμενο του 11ου αιώνα.

Τα περισσότερα χειρόγραφα περιέχουν ακολουθίες αγίων και κείμενα υμνογραφικά, δεύτερα στη σειρά είναι τα καλούμενα μαθηματάρια και ακολουθούν τα μουσικά χειρόγραφα καθώς και εκείνα που περιέχουν κείμενα της εκκλησιαστικής γραμματείας.

Από τη συλλογή των χειρογράφων τα σπουδαιότερα, είτε για το περιεχόμενό τους είτε για την προέλευσή τους, είναι τα εξής: Το χειρόγραφο αρ. 1, του 16ου αιώνα, προέρχεται από το Άγιο Όρος, τη μονή Μεγίστης Λαύρας. Το χειρόγραφο περιέχει διάφορα υμνογραφικά κείμενα, ανάμεσα στα οποία και κανόνες στον όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη. Το χειρόγραφο αρ. 2, επίσης του 16ου αιώνα, το οποίο ενδεχομένως προέρχεται από την Ήπειρο, παραδίδει έργα διαφόρων αντιρρητικών συγγραφέων καθώς και ανέκδοτα κείμενα του Ανδρόνικου Δούκα Σγούρου, συγγραφέα του 15ου αιώνα. Το χειρόγραφο αρ. 3 περιέχει έργα του Κορίνθιου συγγραφέα Κωνσταντίνου Ρεσινού, γνωστού θεολόγου του 16ου αιώνα, κωδικογράφου και μεταφραστή. Προέρχεται από το ηπειρωτικό μοναστήρι της Αρδενίτσας και ανήκε στον ηγούμενο Νεκτάριο Τέρπο. Το χειρόγραφο αρ. 15, διασώζει άγνωστη έως σήμερα μετάφραση στην απλοελληνική του τρίτου βιβλίου του έργου του καθηγητή της Θεολογίας στο πανεπιστήμιο της Πάδοβας Antonino Valsecchi, «*Dei fundamenti della religione e dei fonti dell'empietà*». Η μετάφραση έγινε από τον Μακάριο επίσκοπο Ρωγών, αργότερα μητροπολίτη Κερκύρας (1818-1827). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα μικρό κατάστιχο, με κεφαλονίτικη προέλευση στο οποίο έχουν γραφτεί τα έσοδα από μία ζητεία που διενεργήθηκε στον 18ο αιώνα σε χωριά της Ηλείας και της Ρούμελης καθώς και σε χωριά της Κεφαλονιάς και της Κέρκυρας. Από τη συλλογή των μουσικών χειρογράφων ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει το χειρόγραφο αρ. 31 με τον τίτλο «*τενονρέ τής ψιλμουδιάς*». Περιέχει ύμνους και κείμενα από την ακολουθία των Παθών στην ελληνική και στη λατινική γλώσσα, με υποδείξεις για την εκτέλεσή τους σε τετραφωνία. Είναι ένα από τα λιγιστά δείγματα πολυφωνικής μουσικής στον ορθόδοξο χώρο και το μοναδικό το οποίο περιλαμβάνει λατινικούς ύμνους σε βυζαντινή σημειογραφία. Από τη συλλογή των χειρογράφων νομοκανόνων μνημονεύουμε το παλαιότερο χειρόγραφο αρ. 6, το οποίο χρονολογείται το έτος 1589/1590. Αξιόλογη είναι, τέλος, και η συλλογή των μαθηματάρων που τεκμηριώνουν την ακολουθούμενη μέθοδο και την ύλη διδασκαλίας στη στοιχειώδη και στη μέση εκπαίδευση στον ιόνιο χώρο τον 18ο αιώνα.

Τα περισσότερα έντυπα βιβλία που φιλοξενούνται στο μοναστήρι είναι του 18ου και του 19ου αιώνα, αλλά αξιόλογος είναι και ο αριθμός των παλαιότερων εκδόσεων που κοσμούν τη Βιβλιοθήκη. Στον 15ο αιώνα χρονολογείται ένα αντίτυπο, στον 16ο αιώνα 18 αντίτυπα και

στον 17ο αιώνα 67 αντίτυπα. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο αντίτυπο με το έργο του Hartmann Schedel «Registrum ... cronicorum» του έτους 1493, στα έργα του Γρηγορίου του Θεολόγου, έκδοση του Άλδου (1504.1), στη δίτομη έκδοση των Παρεκβολών εις την Ομήρου Ιλιάδα του Ευσταθίου Θεσσαλονίκης (1542.1), στις πολύτομες εκδόσεις των έργων του Χρυσοστόμου (Eton 1612-1613, Βενετία 1734-1741), στο έργο Bibliotheca Veterum Patrum (Βενετία 1765-1781, τόμοι 14).

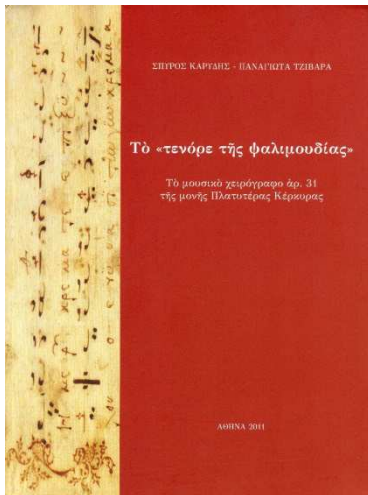
Τα περισσότερα βιβλία, όπως σε όλες τις μοναστηριακές βιβλιοθήκες, είναι θεολογικά, δηλαδή λειτουργικά και έργα της πατερικής και εκκλησιαστικής γραμματείας. Τα υπόλοιπα βιβλία ανήκουν θεματολογικά στη φιλολογία, φιλοσοφία, ιστορία, νομικές επιστήμες, γραμματική και λεξικογραφία. Η Βιβλιοθήκη της Πλατυτέρας διαφυλάσσει επίσης έργα άγνωστα στην ελληνική βιβλιογραφία καθώς και έναν σημαντικό αριθμό ξενόγλωσσων βιβλίων, κυρίως στην αγγλική γλώσσα.

Στη Βιβλιοθήκη της Πλατυτέρας διασώζεται ένα σημαντικό τμήμα των βιβλίων που άλλοτε αποτελούσαν τον κορμό ιδιωτικών βιβλιοθηκών, που υπήρχαν στον αστικό κυρίως κερκυραϊκό χώρο, των οποίων οι τύχες διαγράφονται αχνά στα σημειώματα που οι προηγούμενοι κτήτορες άφησαν στις σελίδες των βιβλίων.

Τέλος, στη Βιβλιοθήκη της μονής ιδιαίτερη θέση κατέχει το αρχείο με έγγραφα διοικητικά, δικογραφίες, που αφορούν στα περιουσιακά της μονής, κατάστιχα της οικονομικής διαχείρισης καθώς και η προσωπική αλληλογραφία του κτήτορα της μονής ιερομονάχου Χρυσάνθου Συρόπουλου μαζί με την αλληλογραφία μεταγενέστερων ηγουμένων και μοναχών.

7. Το «τενόρε της ψαλιμουδίας». Το μουσικό χειρόγραφο αρ. 31 της μονής Πλατυτέρας Κέρκυρας, Αθήνα 2011, σσ. 118, 20×27 εκ., ISBN 978-960-99745-0-9 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

Ανάμεσα στα χειρόγραφα του μοναστηριού της Πλατυτέρας στην Κέρκυρα, υπάρχει ένα πολύ «ταπεινό» στην όψη, μικρό μουσικό χειρόγραφο με πολύ αξιόλογο περιεχόμενο. Στο χειρόγραφο περιέχονται ελληνικοί και λατινικοί ύμνοι καθώς και ευαγγελικά κείμενα σχετικά με το Θείο Πάθος, γραμμένα όλα αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα. Συγκεκριμένα, στο χειρόγραφο περιλαμβάνονται το αντίφωνο «Σήμερα κρεμάται επί ξύλου...», στίχοι από τα ευαγγέλια που διαβάζονται τη Μεγάλη Τρίτη και τη Μεγάλη Πέμπτη, ένα απόσπασμα από τους Θρήνους του Ιερεμία καθώς και πέντε στίχοι από τον Θρήνο της Παναγίας, τον γνωστό και ως «Παρισταμένη τω σταυρώ». Επίσης περιέχονται οι λατινικοί ύμνοι «In monte Oliveti oravit...», «Christus factus est...», «Adoramus Te Christe...»

καθώς και ολόκληρος ο Ν΄ Ψαλμός, «Miserere mei Deus...», γραμμένοι με ελληνικούς χαρακτήρες.

Η μελέτη χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο δίνεται αναλυτική παλαιογραφική περιγραφή του χειρογράφου, παρουσιάζεται αναλυτικά το περιεχόμενό του, καταγράφονται όλες οι πληροφορίες που εντοπίστηκαν για τους κτήτορες και διερευνάται η προέλευσή του. Στο δεύτερο μέρος δίνεται η μεταγραφή των κειμένων των ύμνων που περιέχονται στο χειρόγραφο και γίνεται υπομνηματισμός, όπου αυτό κρίθηκε αναγκαίο. Στο τέλος της μελέτης εκδίδεται πανομοιότυπα το ίδιο το χειρόγραφο σε κλίμακα 1:1.

Το χειρόγραφο, με βάση το υδατόσημο, χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 17ου αιώνα. Ο γραφέας του, με βάση τη γραφή και το ύψος της, υποθέτουμε ότι ήταν Έλληνας. Με βάση τα κτητορικά σημειώματα γνωρίζουμε ότι το χειρόγραφο στις αρχές του 18ου αιώνα ανήκε στον Κερκυραίο ψάλτη Ιωάννη Μαρκέτη και αργότερα στον δάσκαλο της μουσικής ιερέα Θεόδωρο Κιγάλα.

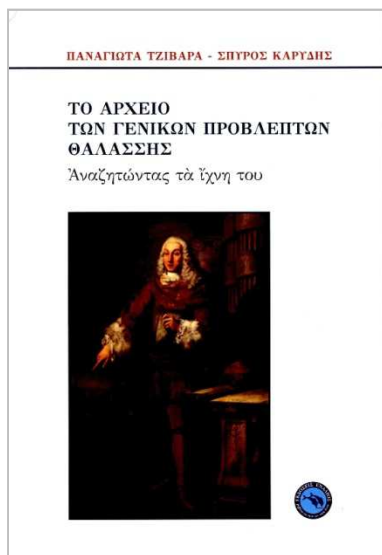
Τα μουσικά κομμάτια του χειρογράφου προορίζονται για τετράφωνη χορωδία, οι φωνές της οποίας δηλώνονται ως μπάσο, tenóre, άλτο, σοβράνο. Στο χειρόγραφο καταγράφεται το μέλος της μίας φωνής, του «τενόρε» ενώ στην αρχή του χειρογράφου δίνεται η τονική βάση για την εναρμόνιση των άλλων τριών φωνών για το σύνολο των ύμων.

Σχετικά με την προέλευση του χειρογράφου επικρατέστερη φαίνεται η υπόθεση για την κρητική προέλευση, αφού στα αστικά κέντρα της βενετοκρατούμενης Κρήτης μαρτυρείται η χρήση της πολυφωνίας τόσο σε λατινικό όσο και σε ορθόδοξο περιβάλλον. Στα νησιά του Ιονίου το πολυφωνικό μέλος φαίνεται ότι μεταφέρθηκε από την Κρήτη και η επτανησιακή πολυφωνική μουσική χαρακτηρίζεται ως «κρητική» ήδη από τον 18ο αιώνα. Εξάλλου το στιχούργημα με τον Θρήνο της Θεοτόκου, γνωστό και ως «Παρισταμένη τω σταυρώ», που περιλαμβάνεται στο χειρόγραφο, δεν απαντά σε άλλες περιοχές του ελληνικού χώρου εκτός από την Κρήτη.

Το χειρόγραφο της Πλατυτέρας φαίνεται ότι είναι το μοναδικό σήμερα σωζόμενο χειρόγραφο που περιλαμβάνει ύμνους και των δύο Εκκλησιών, γραμμένους με τη βυζαντινή σημειογραφία και προορισμένους για πολυφωνική εκτέλεση. Ενδεχομένως το χειρόγραφο προοριζόταν για μία τελετή η οποία τελούνταν σε περιβάλλον μικτό, τόσο από γλωσσικής όσο και από θρησκευτικής απόψεως. Η σύνδεσή του με τον μουσικοδιδάσκαλο Θεόδωρο Κιγάλα, ο οποίος σε πίνακα της εποχής του απεικονίζεται μπροστά από ένα γεμάτο με βιβλία έπιπλο βιβλιοθήκης, μας οδηγεί στην υπόθεση ότι το χειρόγραφο αρ. 31 της Πλατυτέρας είναι σπάραγμα από την πλούσια βιβλιακή συλλογή του «αρμονικωτάτου εν μουσική» Κιγάλα.

8. *Το Αρχείο των Γενικών Προβλεπτών Θαλάσσης. Αναζητώντας τα ίχνη του*, Αθήνα 2012, σσ. 159, 14×21 εκ., ISBN 978-960-536-494-6 (σε συνεργασία με τον Σπύρο Καρύδη).

Στο Αρχείο του γενικού προβλεπτή θαλάσσης συγκεντρώνονταν έγγραφα της πολιτικής, στρατιωτικής και δικαστικής δικαιοδοσίας του εκάστοτε βενετού αξιωματούχου, ανώτατης αρχής σε περιφερειακό επίπεδο, ιδιαίτερα από το τέλος του 17ου αιώνα και έως την κατάλυση της βενετικής Δημοκρατίας. Το Αρχείο αυτό σήμερα λανθάνει. Στόχος της μελέτης είναι η παρουσίαση της ίδρυσης και οργάνωσης του Αρχείου, το περιεχόμενό του και κυρίως η ιστορική πορεία του μέσα στον χρόνο, καθώς και η υπόδειξη του στίγματος για τον εντοπισμό του απωλεσθέντος αρχειακού υλικού.

Η μελέτη διαρθρώνεται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζονται οι αρχειακές πληροφορίες για την ίδρυση και την οργάνωση του Αρχείου, την ανασυγκρότησή του, τον χώρο όπου στεγάστηκε, την ταξινόμική του διάταξη, τους αρχειοφύλακες που υπηρέτησαν σε αυτό. Στο δεύτερο μέρος καταγράφονται όλες οι ειδήσεις για την τύχη του αρχειακού υλικού που φιλοξενούνταν στο ανωτέρω Αρχείο και αποδελτιώνεται η γνωστή βιβλιογραφία. Στο τρίτο μέρος γίνεται μία

σύνοψη των νέων ειδήσεων που παρουσιάστηκαν και οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μίτος για τον εντοπισμό του απωλεσθέντος αρχείου. Στο τελευταίο μέρος δημοσιεύονται τα έγγραφα στα οποία στηρίχθηκε η μελέτη και τα οποία προέρχονται από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας.

Η ίδρυση του Αρχείου ανάγεται στο έτος 1657 και συνδέεται με τον Κρητικό πρόσφυγα στην Κέρκυρα Τζώρτζη Σκορδίλλη, ο οποίος συνδυάζοντας την επιθυμία του για μία προσοδοφόρα θέση στη διοίκηση, πρότεινε την ίδρυση της υπηρεσίας για τη συγκέντρωση και τη φύλαξη των δικογραφιών, των υποθέσεων που εκδίκασε ο προβλεπτής, καθώς και των άλλων εγγράφων που λάμβανε ή παρήγαγε. Το αίτημά του ενέκρινε η Βενετία και για έναν σχεδόν αιώνα το καθήκον για την προστασία και τη διάσωση των εγγράφων έγινε συνώνυμο της οικογένειας Σκορδίλλη, αφού μέλη της υπηρέτησαν στη θέση έως το 1750 περίπου. Το κτήριο που φιλοξένησε το Αρχείο των Atti Generalizi βρισκόταν στο Παλαιό Φρούριο, είχε ισόγειο, όπου βρισκόταν το αρχαιακό υλικό φυλαγμένο σε δεκατρία ερμάρια, και πρώτο όροφο, όπου βρισκόταν η κατοικία του αρχαιοφύλακα. Στα χρόνια της θητείας του γενικού προβλεπτή Francesco Grimani, το 1760, έλαβαν χώρα διάφορες εργασίες ανασυγκρότησης του Αρχείου. Το έργο ανατέθηκε στον τότε αναπληρωτή αρχαιοφύλακα Costantin Domenico Alberghini και στον Giacomo Rizzo. Ο Alberghini ανέλαβε την ταξινόμηση των βιβλίων, δεσμίδων και εγγράφων ανά «Generalato», τη θεματολογική τους ταξινόμηση, τον έλεγχο για κενά, φθορές και αλλοιώσεις και την καταγραφή όλων των παρατηρήσεών του στα περιθώρια ή στο κάτω μέρος των βιβλίων καθώς και στο ινβεντάριο, με τη σημείωση του αριθμού των φύλλων για κάθε βιβλίο ξεχωριστά. Οι ανωτέρω εργασίες που απεικόνιζαν με σαφήνεια την τότε κατάσταση των τεκμηρίων έδιναν στα βιβλία, στις δέσμες και στα φύλλα ταυτότητα, που τα καθιστούσε αναγνωρίσιμα και θα αποκάλυπτε στο μέλλον κάθε αλλοίωση, φθορά ή απώλεια.

Το Αρχείο των γενικών προβλεπτών χωριζόταν σε δύο ενότητες: α. Στο Archivio degli Atti Generalizi, με υπεύθυνο τον αρχαιοφύλακα. Στο Αρχείο είχαν συγκεντρωθεί τα έγγραφα, δικογραφίες και διατάγματα των γενικών καπιτάνων, των συνδίκων ελεγκτών, των γενικών προβλεπτών θαλάσσης και των γενικών προβλεπτών των νησιών του Ιονίου. Τα έγγραφα ήταν ταξινομημένα σε επιμέρους ενότητες, η καθεμία από τις οποίες ανταποκρινόταν στη θητεία του εκάστοτε προβλεπτή. β. Στο Archivio Secreto Generalizio, με υπεύθυνο τον γραμματέα του εκάστοτε γενικού προβλεπτή. Το Αρχείο περιλάμβανε την αλληλογραφία του γενικού προβλεπτή με διοικητές της Κέρκυρας και τον προβλεπτή καπιτάνο καθώς και με τους βενετούς αξιωματούχους που υπηρετούσαν σε άλλες βενετικές κτήσεις: τον γενικό προβλεπτή της Δαλματίας, τον έκτακτο προβλεπτή του Cattaro, τον καπιτάνο του Κόλπου, τον προβλεπτή Κεφαλληνίας, τον προβλεπτή Ζακύνθου, τον προβλεπτή της Άσου, τον προβλεπτή Λευκάδας, τον προβλεπτή Κυθήρων, τους κυβερνήτες της Πάργας, της Ιθάκης και του Βουθρωτού, τον προβλεπτή του Στόλου, τους καπιτάνους των πλοίων. Σε δέσμες καταχωριζόταν επίσης η αλληλογραφία με τους λατίνους και ορθοδόξους επισκόπους και τον πρωτοπαπά της Κέρκυρας, η αλληλογραφία με την κεντρική βενετική διοίκηση, με τον βάλιο της Κωνσταντινούπολης, με τους βενετούς και ξένους προξένους, με τους οθωμανούς διοικητές. Σε ξεχωριστή δέσμη φυλάσσονταν τα δουκικά γράμματα.

Η ύπαρξη του Αρχείου των Atti Generalizi στην Κέρκυρα βεβαιώνεται έως το έτος 1809 ενώ για το Archivio Secreto Generalizio η τελευταία γνωστή πληροφορία χρονολογείται το έτος 1791. Στη βιβλιογραφία, η πρώτη αναφορά στο αρχείο των γενικών προβλεπτών χρονολογείται στο 1866 και σχετίζεται με το ενδιαφέρον της αυστριακής κυβέρνησης για την κατάστασή του. Μετά την προσάρτηση της Βενετίας στο ιταλικό Βασίλειο και η Ιταλία ενδιαφέρθηκε για την τύχη των βενετικών αρχείων, στον ελληνικό χώρο. Το 1868, ο Ιταλός πρόξενος στην Κέρκυρα Giambattista Viviani, σε έκθεσή του προς τον Ιταλό Υπουργό των Εξωτερικών, πιστοποιούσε για την παρουσία και του αρχείου των προβλεπτών στο νησί.

Στον 20ό αιώνα, και στη διάρκεια της ιταλικής κατοχής της Κέρκυρας, το αρχείο αναζήτησαν οι Ιταλοί, με στόχο τη μεταφορά του στην Ιταλία, επειδή ανησυχούσαν για τη

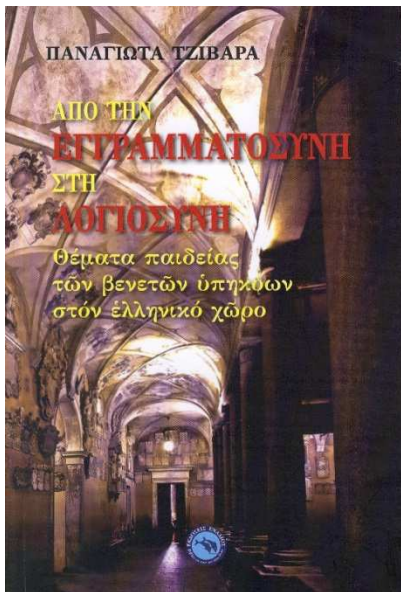
μετακόμιση του αρχαιακού υλικού στην Αθήνα.

Σε πρόσφατο δημοσίευμα, σχετικό με τις αρχαιακές πηγές της ιστορίας του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου, δηλώθηκε η παρουσία του Αρχείου του εκάστοτε «γενικού προνοητή», στην ενότητα «Βενετική διοίκηση» του κερκυραϊκού Αρχείου. Από την αυτοψία συγκεκριμένων φακέλων και την αναλυτική καταγραφή του περιεχομένου τους, καταδείχτηκε ότι οι περισσότερες θεματολογικές ενότητες, για τις οποίες είχε γραφεί ότι εντάσσονται στο «Αρχείο του εκάστοτε γενικού προνοητή», στην πραγματικότητα δεν ανήκουν σε αυτό. Κατά συνέπεια, το Αρχείο του γενικού προβλεπτή, το οποίο από πολλά χρόνια κεντρίζει την ερευνητική μας περιέργεια, συνεχίζει να λανθάνει και να παραμένει βουβό.

Η παρούσα μελέτη πιστεύουμε ότι θα κινήσει τους ερευνητές στην αναζήτηση του αρχαιακού υλικού και θα τους οδηγήσει με ασφάλεια στην ταύτιση αταξινόμητου ίσως ή ενταγμένου σε ενότητα με παραπλανητικό τίτλο ή ακόμη διεσπαρμένου σε ιδιωτικά αρχεία αρχαιακού υλικού. Ομοίως ευελπιστούμε ότι θα βοηθήσει στην αναζήτηση και ταύτιση του έργου «Compilazione delle Leggi per il Levante», η οποία ως σύνολο λανθάνει, καθώς και του έργου «Codici di Leggi Venete», που ανήκαν στο Archivio Secreto.

9. Από την εγγραματοσύνη στη λογιόσύνη. Θέματα παιδείας των βενετών υπηκόων στον ελληνικό χώρο, εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα 2012, σ. 176, 14Χ21 εκ., ISBN 978-960-536-495-3.

Η εκπαίδευση των βενετών υπηκόων στις βενετοκρατούμενες περιοχές του ελληνικού παραδοσιακά χώρου, αμφιλεγόμενο για τους ερευνητές παλαιότερα θέμα, έχει αποτελέσει αντικείμενο ειδικών μελετών, κυρίως για τις περιοχές της Κρήτης και της Κέρκυρας, ενώ το γενικότερο ζήτημα της παιδείας των βενετών υπηκόων, έχει παρουσιαστεί μόνο ευκαιριακά μέσα από μελέτες για την εποχή της βενετοκρατίας ή την έκδοση έργων που παρήχθησαν στη διάρκεια της.

Στο βιβλίο πραγματοποιείται μία πρώτη προσπάθεια συνοπτικής θεώρησης του ζητήματος, με βάση τη διαθέσιμη βιβλιογραφία και τις γνωστές ή λιγότερο επεξεργασμένες έως τώρα πηγές. Πρόκειται για την πρώτη γραφή ενός εγχειριδίου μελέτης, δίκην πανεπιστημιακών παραδόσεων, που αποσκοπεί να ωθήσει σε διάλογο για το θέμα τους φοιτητές, που παρακολουθούν μαθήματα ιστορίας για την περίοδο της

βενετικής κυριαρχίας.

Μετά από μία κατατοπιστική εισαγωγή, για τα ερωτήματα που οφείλει να θέσει ο ενδιαφερόμενος για το θέμα, ακολουθούν τρία κεφάλαια, με επιμέρους ευσύνοπτες και εύληπτες υποενότητες, οι οποίες κλείνουν με εκδεδομένα ή ανέκδοτα έως τώρα αρχαιακά και βιβλιογραφικά τεκμήρια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η αυξανόμενη παρουσία της Βενετίας στη Μεσόγειο, οι σχέσεις της με την Κωνσταντινούπολη και η επέκτασή της στις περιοχές της βυζαντινής αυτοκρατορίας, ενώ χαρτογραφούνται οι περιοχές του ελληνικού χώρου που πέρασαν για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα στη βενετική κυριαρχία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η εκπαίδευση των Ελλήνων, υπηκόων της Βενετίας, στον γενέθλιο τόπο και έξω από αυτόν, στα ρωμαϊκά και φράγγικα γράμματα και δίνονται

πληροφορίες και για τη γυναικεία εκπαίδευση, με την προβολή δύο λογίων γυναικών του τέλους του 18ου αιώνα, της Ισαβέλλας Θεοτόκη Albrizzi και της Μαρίας Αναστασίας Πετρετίνη.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται εκφάνσεις της παιδείας των βενετών υπηκόων, όπως φανερώνονται στην εκδοτική δραστηριότητα, τη λογοτεχνική και άλλη συγγραφική παραγωγή, τη συμμετοχή σε ακαδημίες του τόπου τους ή της μητρόπολης, την απόκτηση προσωπικών βιβλιακών συλλογών, την καλλιτεχνική δημιουργία. Το κεφάλαιο κλείνει με την παράθεση και τον σύντομο σχολιασμό κειμενικών παραδειγμάτων, που φανερώνουν την καλλιέργεια μιας φιλοβενετικής ιδεολογίας και την ανάδυση μιας εθνικής ταυτότητας, με στόχο να προκληθεί διάλογος για ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω παρουσίασης.

B. ΑΡΘΡΑ

1. «“Εγώ Γεώργιος ο Μόσχος δημόσιος νοτάριος των Κορυφών έγγραψα”», *Ίστορ* 6 (1993), 19-27 (συνεργασία).

Η έρευνα στην αρχειακή σειρά Συμβολαιογραφικά του Ιστορικού Αρχείου της Κέρκυρας αποκάλυψε ότι ο φάκελος Συμβολαιογραφικά Μ. 245, ο οποίος σύμφωνα με τον κατάλογο του Αρχείου ανήκει στον 17^ο αιώνα, περιέχει πράξεις του νοταρίου Γεωργίου Μόσχου, συνταγμένες το χρονικό διάστημα Οκτώβριος 1496 - Μάιος 1498. Η γραφή του νοταρίου Μόσχου είχε γίνει γνωστή το έτος 1978 με τη δημοσίευση ενός μονόφυλλου σπαράγματος του καταστίχου του και ο νοτάριος είχε ταυτιστεί με τον ομώνυμό του, γνωστό λόγιο και κωδικογράφο. Στην αρχή της μελέτης γίνεται κωδικολογική περιγραφή του καταστίχου (διαστάσεις, αριθμός φύλλων, εκπεσόντα φύλλα, χαρτί, τύπος γραφής, σημειώσεις). Στη συνέχεια δίνεται σύντομη παρουσίαση των βιβλιογραφικών και αρχειακών δεδομένων για την σπαρτιατική οικογένεια των Μόσχων και ειδικά των πληροφοριών για τον λόγιο Γεώργιο Μόσχο ενώ παρουσιάζονται άγνωστες αρχειακές ειδήσεις για τη δραστηριότητα του νοταρίου Γεωργίου Μόσχου. Από την αντιπαράθεση των βιογραφικών ειδήσεων για τα δύο ομώνυμα πρόσωπα καθώς και από την αντιβολή της γραφής του νοταριακού καταστίχου με τη γραφή κωδίκων που αποδίδονται στον κωδικογράφο Γεώργιο Μόσχο, γιο του Ιωάννη, προβάλλει η διαπίστωση ότι η ταύτιση των δύο προσώπων δεν μπορεί να γίνει χωρίς αμφιβολίες και επιφυλάξεις. Η εργασία αποτελεί πρόδρομη ανακοίνωση της διπλωματικής έκδοσης του καταστίχου του νοταρίου Γεωργίου Μόσχου, που ετοιμάζεται από τους συντάκτες του άρθρου.

2. «Ο ναός του Αγίου Λαζάρου πόλεως Κερκύρας και η κοινότητα των “αδυνάτων”», *Εώς και Εσπέρια* 2 (1994-1996), 83-109 (συνεργασία).

Ο ναός του Αγίου Λαζάρου βρισκόταν στη συνοικία του Αγίου Ρόκκου στην Κέρκυρα. Μετά το έτος 1577 ο ναός απαντά ενωμένος με εκείνον του Αγίου Νικολάου των Αλβανιτών. Σύμφωνα με έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας ο ναός ανήκε στην Κοινότητα της Κέρκυρας, η δε διοίκηση και διαχείρισή του ήταν αρμοδιότητα των συνδίκων. Από το έτος 1568 στη διαχείριση του ναού απαντά και μία αδελφότητα ενοριτών. Οι σύνδικοι και αργότερα πιθανόν και οι αδελφοί του ναού όριζαν τον εφημέριο, υπεύθυνο για την ιερουργία και την τάξη στον ναό. Στην εργασία παρουσιάζονται τα ονόματα εννέα εφημερίων για το χρονικό διάστημα 1538-1576. Ο ναός διέθετε περίβολο και κελιά στα οποία είχε

εγκατασταθεί κοινότητα «αδυνάτων», ατόμων δηλαδή που έπασχαν από λέπρα. Η παρουσία των «αδυνάτων» στον ναό του Αγίου Λαζάρου μαρτυρείται ήδη από διαθήκη του έτους 1469. Η κοινότητα ήταν οργανωμένη σύμφωνα με τα μοναστικά πρότυπα, τα μέλη της οποίας χαρακτηρίζονταν ως μοναχοί, έφεραν μοναστικά ονόματα και ο πρώτος της κοινότητας έφερε τον τίτλο του ηγουμένου. Ο ηγούμενος είχε ετήσια θητεία και διαχειριζόταν τα περιουσιακά στοιχεία της εκκλησίας. Στην κοινότητα αυτή γίνονταν δεκτοί άνδρες και γυναίκες, άγαμοι και έγγαμοι, ντόπιοι και ξένοι.

Η μελέτη είναι μια μικρή συμβολή στο θέμα της ύπαρξης ιδρυμάτων κοινωνικής προστασίας και παροχής υγειονομικής περίθαλψης στον χώρο της Κέρκυρας τον 16^ο αιώνα. Αποδεικνύει ότι οι «αδύνατοι» δεν ήταν απομονωμένοι στον δικό τους χώρο αλλά συναλλάσσονταν με τους υγιείς, μοιράζονταν με τους γείτονες το νερό από το πηγάδι τους, συγχρωτίζονταν με τους άλλους ενορίτες στην τέλεση των ιερών ακολουθιών στον ναό. Η μελέτη συνοδεύεται από έκδοση οκτώ εγγράφων, που προέρχονται από τις αρχαιακές σειρές Συμβολαιογραφικά και Έγγραφα Εκκλησιών του Ιστορικού Αρχείου της Κέρκυρας. Ακολουθεί περίληψη του άρθρου στα ιταλικά.

3. «Σχολεία και δάσκαλοι στη Ζάκυνθο στα χρόνια του λατίνου επισκόπου Francesco Gozadino (1654-1673)», *Παρνασσός* 40 (1998), 252-283.

Η μελέτη στηρίζεται αποκλειστικά σε έγγραφα που προέρχονται από το Archivio della Sacra Congregazione di Propaganda Fide και αναφέρονται στην εποχή που ποίμανε την Καθολική επισκοπή Κεφαλληνίας και Ζακύνθου ο γνωστός λόγιος επίσκοπος Francesco Gozadino, απόφοιτος του Ελληνικού Κολλεγίου της Ρώμης. Ο επίσκοπος δέχτηκε πολλές φορές αρκετές επικρίσεις και κατηγορίες για το έργο του, ιδιαίτερα από τους ομοδόξους του. Μέσα από τα κείμενα των κατηγοριών, που διατυπώθηκαν εναντίον του και τα οποία απευθύνθηκαν προς την Προπαγάνδα στη Ρώμη, προκύπτουν ενδιαφέρουσες ειδήσεις για τη διδακτική δράση των μισσιοναρίων και των άλλων λατίνων μοναχών οι οποίοι ζούσαν στο νησί, για το σχολείο της Λατινικής επισκοπής καθώς και για το δημόσιο σχολείο της Κοινότητας της Ζακύνθου. Στη Ζάκυνθο, στα χρόνια του επισκόπου Gozadino, λειτουργούσε σχολείο με μέριμνα του ίδιου, στον καθεδρικό ναό του Αγίου Μάρκου, όπου δίδασκε δωρεάν δώδεκα έως δεκατέσσερις μαθητές ο επισκοπικός βικάριος fra Pietro da Lecce. Την ίδια εποχή λειτουργούσε επίσης στη Ζάκυνθο δημόσιο σχολείο. Η μελέτη παρουσιάζει τα γεγονότα, τα προβλήματα και τις έριδες που ξέσπασαν μετά τις εκλογές του 1659 και 1661, όταν δημόσιος δάσκαλος εκλέχτηκε ο Αλοΐζιος Γραδενίγος, πρώην πρωτοπαπάς Χανίων, και αποκλείστηκε ο Κρητικός μοναχός Giacomo Sirigo. Ο δομηνικανός μοναχός κατηγορήσε στην Προπαγάνδα τον Γραδενίγο κυρίως για θέματα ηθικής (επομένως αναπόδεικτα). Οι επιστολές ανάμεσα στον μοναχό και τους υπευθύνους στη Ρώμη παρέχουν αξιόλογες και άγνωστες έως σήμερα ειδήσεις για την οικογενειακή κατάσταση, τις σπουδές και τη διδακτική δράση του Κρητικού Αλοΐζιου Γραδενίγου, για τη στάση του απέναντι στην Καθολική Εκκλησία καθώς και για τις φιλικές σχέσεις του με τον επίσκοπο Gozadino. Στη μελέτη παρουσιάζονται επίσης με λεπτομέρειες ειδήσεις για το σχολείο του μοναχού Giacomo Sirigo, ο οποίος δίδασκε χωρίς την επισκοπική άδεια, καθώς και για τη διδακτική δράση των μισσιοναρίων fra Carlo Ubicini, fra Mansueto Lambardi και fra Paris Maria Boschi.

4. «Γενεαλογικές παρατηρήσεις στους Κερκυραίους πρωτοπαπάδες με το επώνυμο Φλώρος», *Πρακτικά του Γ' Πανελληνίου Συμποσίου Εραλδικής και Γενεαλογικής*

Η κερκυραϊκή οικογένεια των Φλώρων ήταν ευγενής και πολλά μέλη της μετείχαν στο Συμβούλιο της Κοινότητας τουλάχιστον από το έτος 1506. Στη μελέτη δίνονται όλα τα ονόματα των μελών της οικογένειας που απαντούν στο Συμβούλιο καθώς και σε διάφορα δημόσια αξιώματα τον 16^ο και 17^ο αιώνα. Σύμφωνα με τους πρωτοπαπαδικούς καταλόγους, από την οικογένεια έφτασαν στο πρωτοπαπαδικό αξίωμα τρία μέλη : ο Γεώργιος (1595-1605), ο Γρηγόριος (1608-1645) και ο Θεοδόσιος (1645-1675). Οι δύο πρώτοι πρωτοπαπάδες, στο παρελθόν έχουν θεωρηθεί ως ένα πρόσωπο, που άλλοτε ταυτίζεται με τον Γεώργιο και άλλοτε με τον Γρηγόριο. Στη μελέτη, η οποία στηρίζεται σε άγνωστα έγγραφα προερχόμενα από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας, διαχωρίζονται τα πρόσωπα, διευκρινίζονται οι συγγένειες και αποδεικνύεται ότι και οι τρεις πρωτοπαπάδες ανήκουν στην ίδια οικογένεια. Συγκεκριμένα ο πρωτοπαπάς Γεώργιος ήταν γιός του ιερέα Θεοδοσίου και υπηρέτησε ως εφημέριος στον ναό του Αγίου Νικολάου Αλβανιτών και Αγίου Λαζάρου. Ο Γεώργιος εκλέχτηκε πρωτοπαπάς το 1595 και πέθανε στις 8 Νοεμβρίου 1605. Από τη διαθήκη του, η οποία συντάχτηκε στις 30 Σεπτεμβρίου 1605, προκύπτει ότι ο Γεώργιος και η πρεσβυτέρα του Ανδριάνα απέκτησαν τρεις γιούς: τον Γρηγόριο, Αρχιμανδρίτη του Ιερού Τάγματος την εποχή σύνταξης της διαθήκης, τον Νικόλαο και τον Θεοδόσιο. Ο Γρηγόριος και ο Θεοδόσιος, τα παιδιά δηλαδή του μεγάλου πρωτοπαπά Γεωργίου, είναι οι δύο άλλοι γνωστοί πρωτοπαπάδες. Ο Γρηγόριος, σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, εκλέχτηκε πρωτοπαπάς στις 22 Δεκεμβρίου 1608 και πέθανε το 1645 ενώ είχαν ξεκινήσει οι διαδικασίες για την ανανέωση της θητείας του. Τον Γρηγόριο διαδέχτηκε στο αξίωμα του μεγάλου πρωτοπαπά ο αδελφός του Θεοδόσιος στις 17 Νοεμβρίου 1645, ο οποίος προηγουμένως είχε τιμηθεί με το αξίωμα του εκκλησιάρχη και του πριόρη του Ιερού Τάγματος. Η οικογένεια του πρωτοπαπά Γεωργίου κατείχε αξιόλογη βιβλιοθήκη με χειρόγραφα του 11^{ου} και 13^{ου} αιώνα, τα οποία βρίσκονται σήμερα στην Αμβροσιανή Βιβλιοθήκη. Στο τέλος της μελέτης δίνεται το γενεαλογικό δένδρο της πρωτοπαπαδικής οικογένειας.

5. «Ένα ακόμη μαθητικό τετράδιο του Ευγένιου Βούλγαρη», *Ο Εραμιστής* 23 (2001), 35-47.

Στο άρθρο παρουσιάζεται ένας άγνωστος αυτόγραφος κώδικας του Ευγένιου Βούλγαρη, πολύ σημαντικός για τις πρώτες σπουδές του Έλληνα διαφωτιστή στη Φιλοσοφία. Πρόκειται για το χειρόγραφο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος αρ. 1178, του έτους 1731. Το χειρόγραφο αποτελείται από 64 συνολικά φύλλα, έχει διαστάσεις 190 × 135 χιλιοστά και περιλαμβάνει στα δύο πρώτα φύλλα ανώνυμο κείμενο *Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς* και στη συνέχεια το έργο του Γιαννιώτη Γεωργίου Σουγδουρή, *Προδιόκησις εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλους*. Με βάση το βιβλιογραφικό σημείωμα στη σ. 130, το χειρόγραφο έχει γραφεί από τον Ελευθέριο Βούλγαρη, ο οποίος σύμφωνα με άλλο σημείωμα στο φ. <β^v> ξεκίνησε μαθήματα Λογικής στις 31 Αυγούστου 1731 κοντά στον ιεροδιδάσκαλο Ιωάννη Καββαδία. Το ίδιο έτος, στις 26 Απριλίου 1731, ο νεαρός Ελευθέριος είχε ξεκινήσει τη σπουδή των Προγυμνασμάτων του Αφθονίου, σύμφωνα με σημείωμα του χειρογράφου της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Χαρκόβου της Ουκρανίας αρ. 84. Στην εργασία δίνονται απαντήσεις στο ερώτημα πού βρισκόταν ο Ελευθέριος (μετέπειτα Ευγένιος) Βούλγαρης το έτος 1731 και στο ερώτημα ποιος είναι ο ιεροδιδάσκαλος Ιωάννης Καββαδίας που αναφέρεται στο σημείωμα του αθηναϊκού χειρογράφου. Η συγγραφέας στηριγμένη στη γνωστή βιβλιογραφία για τον Βούλγαρη και σε άγνωστες αρχαιακές πληροφορίες που εντόπισε στην έρευνα της στο

Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας κατέληξε ότι ο Ελευθέριος Βούλγαρης μαθήτευσε στην Κέρκυρα και δάσκαλός του ήταν ο Ιωάννης Βαπτιστής Καββαδίας από την Αγία Μαύρα, ο οποίος από το έτος 1738 εμφανίζεται στις πηγές ως ιερομόναχος Ιερεμίας Καββαδίας και είναι ο γνωστός δάσκαλος, μαζί με τον Νικηφόρο Θεοτόκη, του Κοινού Φροντιστηρίου στην Κέρκυρα. Στην εργασία παρουσιάζονται πολλές ειδήσεις για τη ζωή και τα ενδιαφέροντα του Ιερεμίας Καββαδία και επιπλέον ταυτίζεται ο Ιερεμίας Καββαδίας με τον γραφέα Ιωάννη Βαπτιστή Καββαδία του χειρογράφου της Βιβλιοθήκης της Βουλής αρ. 18, το οποίο γράφτηκε το 1722 και το οποίο περιέχει την Τέχνη Ρητορική του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου.

6. «Το “Υμνολογίδιον” του Νικολάου Τραντάφυλλου (Βενετία 1724): Τα παράδοξα μιας έκδοσης», *Πρακτικά ΚΓ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου 24 - 26 Μαΐου 2002*, Θεσσαλονίκη 2003, 135-152.

Στην Ελληνική Βιβλιογραφία το όνομα του Νικολάου Τραντάφυλλου ή Τριαντάφυλλου, του Κερκυραίου, είναι γνωστό από τη μοναδική έκδοση ενός μικρού βιβλίου που επιγράφεται «*ΥΜΝΟΛΟΓΙΔΙΟΝ Περιέχον τήν ακολουθίαν... τής υπεραγίας Δεσποίνης ήμῶν ΘΕΟΤΟΚΟΥ τής ΚΑΣΣΙΟΠΙΑΣ...*», που τυπώθηκε στη Βενετία το 1724, στο τυπογραφείο του Νικολάου Σάρου.

Στην εργασία περιγράφεται λεπτομερώς η έκδοση και εξετάζεται συγκριτικά με το κείμενο που διασώζεται στον κώδικα Marc. gr. II 194, του έτους 1716. Η ιστορία της έκδοσης του Υμνολογιδίου είναι πολύ ενδιαφέρουσα, επειδή ο Τραντάφυλλος δεν ζούσε το 1724, όταν τυπώθηκε το βιβλίο, και επομένως δεν ήταν εκείνος που καθόριζε το πρόσωπο, το οποίο προσφώνουσε στην Εισαγωγή, ούτε εκείνος που υπέγραφε προσωπικά τον Πρόλογο του έργου του, όπως εσφαλμένα δίνεται η εικόνα αυτή στον αναγνώστη στις πρώτες σελίδες του βιβλίου. Πιθανόν το έργο να είχε κατατεθεί στο τυπογραφείο του Σάρου, με τον οποίο υπήρχε προσωπική σχέση και γνωριμία του υμνογράφου Τραντάφυλλου. Αργότερα ο Βόρτολις τύπωσε το έργο προσαρμόζοντας τον χρόνο έκδοσης και τα ονόματα των προσώπων, αγνοώντας ότι ο Νικόλαος Τραντάφυλλος δεν ζούσε πια ή αδιαφορώντας για το γεγονός δεν θέλησε να αλλάξει την έκδοση που πιθανόν είχε σχεδιασθεί από τον Σάρο. Στην εργασία παρουσιάζονται επιπλέον άγνωστες έως σήμερα βιογραφικές ειδήσεις για τον λόγιο και βιβλιόφιλο υμνογράφο Νικόλαο Τραντάφυλλο, προερχόμενες από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας.

7. «Ειδήσεις για την παρουσία λατίνων στα Κύθηρα τον 17ο και 18ο αιώνα», *Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Κυθηραϊκών Μελετών*, τ. Γ΄. Κύθηρα 2003, 445-458.

Η μελέτη στηρίζεται σε πληροφορίες που προέρχονται από το Ιστορικό Αρχείο της Προπαγάνδας στη Ρώμη (Archivio Storico di Propaganda Fide). Το αρχαιακό υλικό που παρουσιάζουμε μας δίνει νέες και ενδιαφέρουσες ειδήσεις οι οποίες αφορούν στον αριθμό των λατίνων που ζούσαν στο νησί το δεύτερο μισό του 17ου αι. και τον 18ο αι., στην ύπαρξη εκκλησιών που εξυπηρετούσαν τις λατρευτικές ανάγκες των λατίνων πιστών καθώς και στον αριθμό των ιερέων που τις θέρπευαν. Οι συντάκτες των εγγράφων από όπου αρύστηκαν οι

συγκεκριμένες πληροφορίες είναι είτε αποστολικοί επισκέπτες, επιφορτισμένοι με το καθήκον της ενημέρωσης της Προπαγάνδας για την επικρατούσα κατάσταση στις περιοχές που επισκέπτονταν, είτε μοναχοί που ζούσαν στο νησί ως εκπρόσωποι κάποιων μοναχικών ταγμάτων. Στην εργασία ενδιαφέρουσες είναι οι αρχαιακές ειδήσεις για τον αριθμό των λατινικών εκκλησιών στο νησί καθώς και για τις προσπάθειες που έγιναν από τους λατίνους για το κτίσιμο μίας επιπλέον εκκλησίας με αφορμή ένα ναύαγιο το 1628. Επιπλέον δίνονται αξιόλογες πληροφορίες και πληθυσμιακά στοιχεία για την παρουσία των λατίνων πιστών στο νησί καθώς και για την αφομοίωση του μόνιμου λατινικού στοιχείου από το ορθόδοξο.

8. «Από το “τερριτόριο Ναυπάκτου” στην Κέρκυρα. Ο Ιωάννης Νικόπουλος και η διαθήκη του (1737)», *Πρακτικά Β΄ Διεθνούς Ιστορικού και Αρχαιολογικού Συνεδρίου Αιτωλοακαρνανίας*, τ. Β΄, Αγρίνιο 2004, σσ. 753-766.

Η εργασία βασίζεται σε ανέκδοτο αρχαιακό υλικό που προέρχεται από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας. Παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα κείμενα της διαθήκης και του κωδικολλού του Ιωάννη Νικόπουλου που συντάχτηκαν στην Κέρκυρα στις 24 και 30 Απριλίου 1737 αντίστοιχα. Ο Νικόπουλος καταγόταν από το χωριό Μπροστοβά της περιφέρειας Ναυπάκτου, όπου φαίνεται ότι κατείχε αξιόλογη περιουσία. Στην Κέρκυρα ήταν ενεργό μέλος της αδελφότητας του ναού της Φανερωμένης των Στερεωτών και είχε αναπτύξει αξιόλογη εμπορική δραστηριότητα. Με τη διαθήκη του αφιέρωσε 15 τόμους λειτουργικών βιβλίων στο μοναστήρι των Αγίων Αποστόλων, το οποίο βρισκόταν στο χωριό του. Στην εργασία παρουσιάζονται και άλλες αρχαιακές ειδήσεις που μας βοηθούν να ανασυνθέσουμε την αξιόλογη προσωπικότητα του Νικόπουλου και να παρακολουθήσουμε την εμπορική και άλλη δραστηριότητά του.

9. «Όψεις της παιδείας στη Βόρειο Ήπειρο τον 18ο αι. Δύο βορειοηπειρωτικά χειρόγραφα», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 37 (2003), 351-407.

Στην εργασία παρουσιάζονται δύο χειρόγραφα του 18ου αι., που φυλάσσονται το μεν ένα στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος και το δεύτερο, ακαταλογογράφητο και άγνωστο έως σήμερα στους ερευνητές, στη Βιβλιοθήκη της Αναγνωστικής Εταιρίας της Κέρκυρας. Τα χειρόγραφα είναι χάρτινα του 18ου αι. και προέρχονται από το Αργυρόκαστρο ή από κάποιο μοναστήρι της περιοχής. Περιέχουν ένα *Περιφρασάριον* και ένα *Επιστολάριον*. Ο γραφέας είναι ενδεχομένως ο Χαρίτων Μαργαρίτης. Το περιεχόμενο του χειρογράφου είναι πολύ σημαντικό για την ιστορία της εκπαίδευσης στην περιοχή της Βορείου Ηπείρου τον 18ο αι., γιατί διασώζει αξιόλογες ειδήσεις για τα σχολεία, τους δασκάλους και την ύλη διδασκαλίας. Στο τέλος της εργασίας, στο Παράρτημα, δημοσιεύονται κείμενα από το Επιστολάριο και δεκατρία επιγράμματα από το χειρόγραφο της Αναγνωστικής Εταιρίας. Τα επιγράμματα είναι σε ιαμβικό αρχαιοελληνικό μέτρο και υπογράφονται από τον Ναούμ Γκούστα και τον παιδαγωγό Ιωάννη Δημητριάδη.

10. «Ιδιωτικές βιβλιοθήκες στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (17ος -18ος αι.)», *Πρακτικά ΚΔ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 183-193.

Η εργασία αποτελεί πρόδρομη ανακοίνωση της μεταδιδακτορικής έρευνας που εκπονώ με σκοπό τον εντοπισμό και την καταγραφή κάθε αρχειακής μαρτυρίας για την ύπαρξη χειρογράφων και έντυπων βιβλίων σε μοναστηριακές και ιδιωτικές βιβλιοθήκες στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα. Η αρχειακή έρευνα αποκάλυψε μέχρι σήμερα τέσσερις μεγάλες και δεκαοκτώ ελάσσονες βιβλιακές συλλογές ενώ βρισκόμαστε ακόμα εις άγρην καταγραφών μεγάλων συλλογών. Οι απογραφές των τεσσάρων μεγάλων βιβλιοθηκών έχουν συνταχτεί τα έτη 1694, 1701, 1706 και 1733 αντίστοιχα ενώ η συγκρότηση της κάθε βιβλιοθήκης ανάγεται ευνόητα σε προγενέστερα χρόνια. Οι ανωτέρω βιβλιακές συλλογές αριθμούν συνολικά 761 τόμους. Οι βιβλιοθήκες της Κέρκυρας μαρτυρούν την επίδραση του πνεύματος της Αναγέννησης, το περιεχόμενό τους δεν διαφέρει από εκείνων των Ιταλών λογίων ούτε από τις αντίστοιχες βιβλιοθήκες Βενετοκρητικών ευγενών της ίδιας εποχής και πιστοποιούν ότι και στην Κέρκυρα έχουμε έναν σημαντικό βαθμό απορρόφησης της ιταλικής βιβλιοπαραγωγής. Στην παρούσα φάση της έρευνας μετά την ταύτιση των τίτλων των βιβλίων με συγκεκριμένες εκδόσεις και τον χαρακτηρισμό του περιεχομένου τους, το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στην έρευνα μιας σειράς ζητημάτων όπως της προμήθειας των βιβλίων, της διακίνησής τους μέσα στους κύκλους των λογίων της εποχής, της πρόσβασης των μέσων στρωμάτων στη γνώση και τέλος στο ζήτημα της τύχης των βιβλιακών συλλογών. Η καταγραφή των ιδιωτικών βιβλιοθηκών της Κέρκυρας παράλληλα με την καταγραφή των μοναστηριακών συλλογών θα αποτελέσει μία ακόμη πηγή για την ανασύνθεση της εποχής και της πολιτιστικής ιστορίας της Κέρκυρας την εποχή της Βενετοκρατίας.

11. «Φιλοβενετική ιδεολογία και ρητορεία κατά την ύστερη βενετοκρατία στο Ιόνιο», *Πρακτικά ΚΕ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 75-86.

Στις βενετικές κτήσεις του «Κράτους της Θάλασσας» (Stato di Mar) όπως και στην Terraferma κατά την άφιξη και αναχώρηση των βενετών διοικητών, στη διάρκεια πανηγυρικής τελετής, εκφωνούνταν από σημαίνοντα μέλη των Κοινοτήτων πανηγυρικοί λόγοι προς τιμήν των ανωτέρω αξιωματούχων. Η ανακοίνωση, που στηρίζεται σε ανέκδοτο χειρόγραφο υλικό, παρουσιάζει τρεις εγκωμιαστικούς λόγους του Σπυρίδωνος Παλατζόλ Σκορδίλλη που εκφωνήθηκαν στην Κέρκυρα, με αφορμή την άφιξη του γενικού προνοητή θαλάσσης Marin Antonio Priuli το 1764 και την αναχώρηση από το νησί του γενικού προνοητή θαλάσσης Andrea Dona και του προνοητή και καπιτάνου Κερκύρας Sebastian Morosini, τα έτη 1770 και 1783 αντίστοιχα. Στην ανακοίνωση προβάλλονται τα λεκτικά και υφολογικά στερεότυπα των ρητορικών λόγων και τίθεται ο προβληματισμός για τη διερεύνησή τους ως τεκμήρια φιλοβενετικής ιδεολογίας και ιδεολογικής σύγκλισης.

12. «Επίσκοποι Καρυουπόλεως στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα», *Πρακτικά Β΄ Τοπικού Συνεδρίου Λακωνικών Σπουδών (2004)*, τ. Α΄, Αθήναι 2006, σσ. 349-372.

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο της Κέρκυρας τα οποία αναφέρονται στην παρουσία στην Κέρκυρα τον 18ο αι, δύο επισκόπων πρώην Καρυουπόλεως.

Οι εκκλησιαστικοί αυτοί άνδρες κατέφυγαν στην Κέρκυρα μετά την κατάληψη της Πελοποννήσου από τους Τούρκους το 1715.

Πρόκειται για τον επίσκοπο Αγαθάγγελο Λατίνο ο οποίος καταγόταν από τη Ζάκυνθο και για τον επίσκοπο Θεοδόσιο Γεωργακάκη από τη Μάνη. Ο Αγαθάγγελος με τη διαθήκη του κληροδότησε την περιουσία του στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου Πάτμου και χρήματα στους συγγενείς του και σε ιερείς της Κέρκυρας.

Ο Θεοδόσιος, ο οποίος είχε βέβαια λιγότερα περιουσιακά στοιχεία, κληροδότησε μέρος της περιουσίας του στην εκκλησία του Αγίου Ιασονος και Σωσιπάτρου και στους συγγενείς του από τη Μάνη.

Και οι δύο κατείχαν από μια μικρή αλλά αξιόλογη συλλογή βιβλίων. Τα βιβλία αποδεικνύουν τα πνευματικά ενδιαφέροντα των δύο επισκόπων όχι μόνο για θέματα εκκλησιαστικά αλλά και για την κοσμική παιδεία.

13. «Η πρόσληψη της εικόνας των Βενετών κυριάρχων μέσα από ένα υμνογραφικό κείμενο: η ακολουθία του αγίου Νικολάου, όχημα εξύμνησης της Γαληνοτάτης», *Θράκιος*. Επιμέλεια: Γ. Κ. Παπάζογλου, Κομοτηνή 2006, σσ. 205-217.

Το έτος 1719 τυπώθηκε στη Βενετία η ακολουθία του αγίου Νικολάου, που ψαλλόταν στην Κέρκυρα στις 20 Μαΐου, ημέρα κατά την οποία η Εκκλησία τιμά τη μετακομιδή του λειψάνου του αγίου Νικολάου από τα Μύρα της Λυκίας στο Βαρι της Απουλίας. Η ακολουθία είναι έργο του λογίου ιερέα Βίκτωρα Κλαπατζαρά. Το άγιο λείψανο, που μεταφέρθηκε στην Ιταλία το 1087, σύμφωνα με την παράδοση πέρασε και από την Κέρκυρα και το γεγονός τιμούσαν οι Κερκυραίοι με την ίδρυση φερώνυμων του αγίου ναών, που εόρταζαν στις 20 Μαΐου. Ο ποιητής συνδυάζει την ημερομηνία διάβασης του αγίου λειψάνου από το νησί με την ημερομηνία της εκούσιας παράδοσης της Κέρκυρας στους Βενετούς (20 Μαΐου 1386). Τα δύο γεγονότα εμφανίζονται σε μια χρονική αλληλουχία χωρίς κενό μεσοδιάστημα. Η διάβαση του λειψάνου, κατά τον υμνογράφο, προετοίμασε την υποταγή στους Βενετούς, γι' αυτό το δεύτερο γεγονός εμφανίζεται ως παρέμβαση του αγίου και επιταγή δική του. Η 20η Μαΐου σήμανε για τους Κερκυραίους τη λήξη των ψυχικών βασάνων, που επιτεύχθηκε με τη διάβαση του λειψάνου, αλλά και τη λύτρωση από σωματικές κακουχίες, την οποία εγγυήθηκε η βενετική Διοίκηση για τους υπηκόους. Στην εργασία παρουσιάζονται γραμματολογικές και βιογραφικές ειδήσεις για τον ποιητή της ακολουθίας, επισημαίνονται οι εκφράσεις φιλοβενετικής ιδεολογίας στο έργο, επιχειρείται η ερμηνεία τους και η σύνδεσή τους με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής μετά το 1716, και η ένταξη του έργου στη μεταβυζαντινή υμνογραφική παραγωγή του ιονίου χώρου. Η μελέτη στηρίζεται στο κείμενο χειρογράφου που προέρχεται από τη Μονή Πλατυτέρας της Κέρκυρας και μαρτυρεί τη χειρόγραφη παράδοση του κειμένου πριν από την έκδοση, η οποία σήμερα είναι σπάνια και δυσεύρετη.

14. «“Από τον αβοκάτο στον Γκενεράλη”»: Η αναζήτηση της δικαιοσύνης από Βενετούς υπηκόους της κερκυραϊκής υπαίθρου τον 18ο αι.», *Πρακτικά ΚΣΤ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου, 27-29 Μαΐου 2005*, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 77-105.

Στην ανακοίνωση παρουσιάζεται η δικαιοδοσία και οι δικαστικές αρμοδιότητες του γενικού προνοητή θαλάσσης στις βενετικές κτήσεις του Ιονίου τον 18ο αιώνα, με βάση τις δίκην

ημερολογίου προσωπικές σημειώσεις ενός κυβερνήτη συναδελφικού ναού, του χωριού Καρουσάδων της βόρειας Κέρκυρας, τα έτη 1754-1756. Με αφορμή την υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων του ναού, από έναν απερχόμενο κυβερνήτη, ο νέος κυβερνήτης κατέφυγε στον γενικό προνοητή θαλάσσης στον οποίον, με τη βοήθεια ενός δικηγόρου, κατέθεσε το πρόβλημα και ζήτησε την τιμωρία των ενόχων. Στο κείμενο περιγράφονται οι καταγγελίες του μηνυτή και οι ενέργειες του βενετού διοικητή έως τη σύλληψη του δράστη και την παραδειγματική του τιμωρία.

15. «Ο “ηγούμενος Προσφόρου”»: απόπειρα για το σχέδιασμα βιογραφίας μιας πολυπράγμονης εκκλησιαστικής προσωπικότητας της Κέρκυρας του 18ου αι.», *Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (7-8 Δεκεμβρίου 2005): «Όψεις της εκκλησιαστικής ιστορίας της Κέρκυρας»*, Κέρκυρα 2007 [*Κερκυραϊκά Χρονικά* 4 (2007)], σσ. 289-297.

Ο Ευγένιος Στέφανος καταγόταν από το χωριό Καρουσάδες. Χειροτονήθηκε σε νεαρή ηλικία και στη δεκαετία του 1730 υπηρέτησε στο πατριαρχείο Ιεροσολύμων, στο Σινά και κατόπιν σε ναό της ιδιαίτερης πατρίδας του. Στη δεκαετία του 1740 βρέθηκε για σπουδές στα Γιάννενα, σπουδαίο εκπαιδευτικό κέντρο, και τα επόμενα χρόνια απαντά κοντά στον πατριάρχη Αντιοχείας. Το καλοκαίρι του 1747 επέστρεψε στην πατρίδα του και το 1749 ανέλαβε την επιστασία του πλούσιου μοναστηριού της Ζωοδόχου Πηγής που είχε κτίσει και προικοδοτήσει γενναιόδωρα ο ευγενής ιππότης Πρόσφορος Μαρίνης. Ο Ευγένιος ως ηγούμενος «Προσφόρου» συνέδεσε το όνομά του με διαχείριση και κάρπωση μιας μεγάλης περιουσίας, με την ίδρυση σχολείου κοινών γραμμάτων στο μοναστήρι, την ίδρυση σχολείου μέσης και ανώτερης βαθμίδας στη Χώρα της Κέρκυρας στο σπίτι του Μαρίνη και με πολλούς δικαστικούς αγώνες για την «υπεράσπιση» της περιουσίας του μοναστηριού. Η ζωή του Ευγένιου, οι σπουδές του, τα πνευματικά του ενδιαφέροντα, τα πάθη του, ο αγώνας και η αγωνία του για την κληρονομιά Μαρίνη αναδύονται ζωντανά μέσα από το corpus των επιστολών του στις οποίες στηρίζεται η παρούσα ανακοίνωση και οι οποίες μαζί με πολλές άλλες συμμοναστών και συμφοιτητών από τα Γιάννενα φυλάσσονται στο Αρχείο της Κέρκυρας.

16. «Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η “θεοφρούρητος πόλις” των Κορυφών: Μία περίπτωση αγαπητικής παρέμβασης στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα», *Δώρημα ψυχής, Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος ο Α΄. Δεκαπέντε έτη ευκλεούς πατριαρχείας (1991-2006)* [Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης], Κομοτηνή 2007, σσ. 71-86.

Στα χρόνια των λατινικών κυριαρχιών στο νησί της Κέρκυρας εκκλησιαστική κορυφή για τους ορθόδοξους κατοίκους του ήταν ο μέγας πρωτοπαπάς, ο οποίος είχε επισκοπική εξουσία και εξαρτιόταν από τον οικουμενικό πατριάρχη. Ο τελευταίος επενέβαινε όσες φορές έκρινε ότι οι καινοτομίες και οι νεωτερισμοί στην Εκκλησία της Κέρκυρας απειλούσαν την παράδοση της Ανατολικής Εκκλησίας και σκανδάλιζαν τους πιστούς. Στη μελέτη παρουσιάζεται ένας πατριαρχικός κανονισμός με εννέα άρθρα-κεφάλαια που συντάχθηκε το 1728 από την πατριαρχική σύνοδο και τον πατριάρχη Παΐσιο Β΄. Στον ορισμό του πατριάρχη τα ζητήματα που τίγονται είναι τα εξής: τέλεση του μυστηρίου του αγίου Ευχελαίου, τήρηση ξένων τυπικών, κήρυγμα και Χριστιανική Διδασκαλία, εικόνες επί της Αγίας Τραπέζης, ακολουθία κεκοιμημένων, χειροτονίες, σύνθεση και εκτύπωση ιερών ακολουθιών, πρωτεία

διακόνων και συνδίκων σε επίσημες τελετές, εμπειρίστατοι επίσκοποι. Ο πατριάρχης καυτηρίαζε τους νεωτερισμούς στα ανωτέρω ζητήματα, πρότεινε λύσεις, παρενέβαινε παραινεντικά και κατασταλτικά.

17. «Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας και οι Κερκυραίοι υπότροφοι», *Θησαυρίσματα* 37 (2007), 359-388.

Ο Κερκυραίος δικηγόρος Θωμάς Φλαγγίνης άφησε με τη διαθήκη του, που συντάχτηκε το 1644, ένα μεγάλο τμήμα της περιουσίας του προκειμένου να ιδρυθεί στη Βενετία ένα κολλέγιο όπου θα φιλοξενούνταν πρωταρχικά Κερκυραίοι υπότροφοι αλλά και Κύπριοι και από τα άλλα μέρη του παραδοσιακά ελληνικού χώρου. Το Κολλέγιο ιδρύθηκε το 1665 και τη χρονιά εκείνη κατέφθασαν από την Κέρκυρα στη Βενετία δώδεκα υποψήφιοι υπότροφοι, από τους οποίους προκρίθηκαν για φοίτηση μόνο οι τέσσερις ενώ οι άλλοι, σύμφωνα με την επιτροπή, δεν πληρούσαν τις απαραίτητες προϋποθέσεις.

Στη μελέτη παρουσιάζονται οι αντιδράσεις των υποψηφίων που αποκλείστηκαν, όπως περιγράφονται σε ανέκδοτα έως σήμερα έγγραφα που προέρχονται από το Αρχείο της Κέρκυρας. Οι υποψήφιοι του έτους 1665 μαζί με τους νέους υποψήφιους του έτους 1670 θεώρησαν ως υπεύθυνο για την απόρριψή τους τον Κρητικό Μελέτιο Χορτάτση, αρχιεπίσκοπο Φιλαδελφείας. Στα επόμενα χρόνια οι Αναμορφωτές του Πανεπιστημίου της Πάδοβας, ως υπεύθυνοι της λειτουργίας του Κολλεγίου, προκήρυσσαν τις νέες κενές θέσεις και τις κοινοποιούσαν στην Κέρκυρα. Η προσέλευση όμως των Κερκυραίων φοιτητών συνεχώς ελαττωνόταν. Οι Κερκυραίοι συνέχιζαν ωστόσο να κατηγορούν εκτός από τον Μελέτιο Χορτάτση και τον Μελέτιο Τυπάλδο και απέδιδαν την απροθυμία τους στη συμπεριφορά του διευθυντή Γεωργίου Πατούσα. Η Κοινότητα της Κέρκυρας δεν ξέχασε ποτέ την απόρριψη των γόνων της το έτος 1665 και δεν κατάφερε να εννοήσει ότι στο Κολλέγιο του Κερκυραίου Φλαγγίνη ήταν δυνατόν να φοιτούν και παιδιά που δεν κατάγονταν αναγκαστικά από την Κέρκυρα.

18. «Η λειτουργία της Κοινότητας Ζακύνθου τον 16ο αι.: Τα Πρακτικά του Συμβουλίου των ετών 1587-1595», *Πρακτικά Η' Διεθνούς Πανιωνίου Συνεδρίου* (Κύθηρα, 21-25 Μαΐου 2006), τ. 3, Κύθηρα 2009, σσ. 531-537.

Η καταστροφή του αρχαιακού υλικού του Αρχαιοφυλακείου Ζακύνθου καθιστά πολύτιμη οποιαδήποτε αρχαιακή πληροφορία αναφερόμενη στην ιστορία του νησιού. Στην ανακοίνωση παρουσιάζεται ένα άγνωστο κατάστιχο 110 φύλλων που περιέχει τα πρακτικά του Συμβουλίου της Ζακύνθου την περίοδο της βενετικής κατάκτησης και συγκεκριμένα από την 1 Νοεμβρίου 1587 έως τις 29 Οκτωβρίου 1595. Το μεγαλύτερο τμήμα της δέσμης είναι πρακτικά εκλογών για την πλήρωση δημοσίων αξιωμάτων αλλά και πρακτικά του Συμβουλίου για διάφορα θέματα που απασχολούσαν την Κοινότητα.

Κάποια αξιώματα είναι γνωστά και από τη λειτουργία άλλων κοινοτήτων άλλα όμως απαντούν αποκλειστικά στο νησί της Ζακύνθου. Οι εκλογές αφορούν στα αξιώματα των συνδίκων, δικαστών, προβλεπτών υγείας, γιατρών, γερόντων εξοχής, προβλεπτών επί των οδών της Πόλης και του Αιγιαλού.

Από το πλούσιο υλικό του καταστίχου γίνονται γνωστές οι πρακτικές των εκλογών, αναδεικνύονται τα διαφοροποιητικά στοιχεία από τα άλλα νησιά, δίνονται αμοιβές και φόροι αξιωμάτων, περιγράφονται τα προβλήματα της Κοινότητας της συγκεκριμένης οκταετίας και

προπάντων καταρτίζεται ένας πίνακας με όλα τα ονόματα των υποψηφίων και εκλεγμένων σε δημόσια αξιώματα και των μετεχόντων στο Συμβούλιο των 150.

19. «Il corfiota Spiridione Palazzol Scordillis: l'ossimoro del caso di un suddito veneto», *I Greci durante la venetocrazia: Uomini, spazio, idee (XIII-XVIII sec.)*, Atti del Convegno Internazionale di Studi, Venezia, 3-7 dicembre 2007, a cura di Chryssa Maltezou-Angeliki Tzavara-Despina Vlassi, Venezia 2009, σσ. 515-524.

Στην ανακοίνωση παρουσιάζεται η περίπτωση ενός Βενετού υπηκόου του 18ου αι., του Κερκυραίου νομικού και λογίου, Σπυρίδωνος Παλατζόλ Σκορδίλλη. Ο Σκορδίλλης σπούδασε στην Πάδοβα και εργάστηκε στην Κέρκυρα ως δικηγόρος. Με την ιδιότητα του νομικού επιτρόπου του Δημοσίου (avvocato fiscale), υπερασπίστηκε τα συμφέροντα της Γαληνοτάτης. Ως αντιπρόσωπος της κερκυραϊκής Κοινότητας υπήρξε ο εκφωνητής πανηγυρικών λόγων προς τιμήν των Βενετών διοικητών που υπηρετούσαν στο νησί. Φίλος πολλών Βενετών αξιωματούχων, είχε δεσμούς φιλίας με Βενετούς λογίους και στα ταξίδια του στη Βενετία συγχρωτιζόταν με φιλοσόφους και λογοτέχνες που συναθροίζονταν στη λεγόμενη ακαδημία της Caterina Dolfin Tron, συζύγου του κραταιού τότε προκουράτορα Andrea Tron.

Ο Σκορδίλλης στους πανηγυρικούς λόγους που εκφωνούσε στην Κέρκυρα εξυμνούσε τη Δημοκρατία της Βενετίας και εγκωμιάζε τις πολιτικές αρχές στη διακυβέρνηση των υποτελών της. Κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του στη Βενετία και ενώ συμμετείχε σε μια φιλοσοφική συζήτηση στον κύκλο της Tron έπεσε στην αντίληψή του ότι μέλη της αριστοκρατίας της Συγκλήτου τολμούσαν να προσβάλλουν το ελληνικό έθνος (la nazione greca). Ανέλαβε τότε τον ρόλο του υπερασπιστή των Ελλήνων και με όπλο την πένα του ύψωσε τη φωνή του στο περιβάλλον της άρχουσας βενετικής τάξης.

20. «Βυζαντινοί “αρχοντόπουλοι” και “ευγενείς” βενετοί υπήκοοι: με αφορμή την επανάγνωση του προνομίου της οικογένειας Σκορδίλλη», *Θησαυρίσματα* 38 (2008), 387-434.

Ο θρύλος των δώδεκα αρχοντόπουλων που μαζί με τον Ισαάκιο, γιο του αυτοκράτορα Αλέξιου Κομνηνού, εποίκισαν την Κρήτη στον 12ο αιώνα καλλιεργήθηκε από τους ντόπιους ευγενείς γαιοκτήμονες μετά την κατάληψη της Κρήτης από τους Βενετούς και διατηρήθηκε ακμαίος σε όλη τη διάρκεια της βενετοκρατίας από τους Κρητικούς πρόσφυγες στους νέους τόπους εγκατάστασης.

Στην εργασία παρουσιάζονται δυο περιπτώσεις εισαγωγής κρητικών προσφυγικών οικογενειών, των Βαρούχα και Σκορδίλλη στο κερκυραϊκό Συμβούλιο το έτος 1760. Και οι δύο οικογένειες συμπεριλαμβάνονταν στους απογόνους των 12 αρχοντικών οικογενειών, και στις αιτήσεις τους επικαλούνται το ένδοξο βυζαντινό παρελθόν τους, προκειμένου να στηρίξουν την ευγενική καταγωγή τους. Μεταξύ των εγγράφων που η οικογένεια Σκορδίλλη κατέθεσε στη Γραμματεία της Κοινότητας, για την είσοδο στο Συμβούλιο, συμπεριλαμβανόταν και το γνωστό ως «προνόμιο των Σκορδίλλων», που αναφέρεται στην επικύρωση κτημάτων στην οικογένεια. Το έγγραφο αυτό σώζεται σήμερα στο ιδιωτικό αρχείο των απογόνων της οικογένειας στην Κέρκυρα. Το έγγραφο, με βάση το υδατόσημο, είναι αντίγραφο του 16ου αιώνα και φέρει χρονολογία 15 Οκτωβρίου 6503 από κτίσεως κόσμου, που αντιστοιχεί στο έτος 994 μ.Χ. Το έγγραφο δημοσιεύεται στο παράρτημα και στο κριτικό υπόμνημα σημειώνονται οι παραλλαγές από την έκδοση του C. Hopf του 1865.

21. «“Κατήχηση νεανίδων”»: Απόψεις για την εκπαίδευση των γυναικών στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα κατά τον 18ο αιώνα», *Περί Ιστορίας* 6 (2013), 41-55.

Η αγωγή και η εκπαίδευση των γυναικών, από το τέλος του 17ου αιώνα, συμπεριλήφθηκαν στη θεματολογία των Ευρωπαϊών διανοητών. Στα έργα τους κήρυτταν την ετερότητα της γυναικείας φύσης και την ανάγκη της καθολικής εκπαίδευσης των γυναικών. Επηρεασμένος από τις κυρίαρχες παιδαγωγικές θεωρίες του Διαφωτισμού και με αφορμή τη διόρθωση από εκείνον μιας ιταλικής μετάφρασης του έργου του Antoine Leonard Thomas, «Δοκίμιο για τον χαρακτήρα, τα ήθη και το πνεύμα των γυναικών σε διάφορες εποχές», ο Σπυρίδων Παλατζόλ Σκορδίλλης συνέγραψε ένα μικρό δοκίμιο με τίτλο «Catechismo per le giovinette ossia il Nonalogo dell' educazione». Στο ανωτέρω έργο του («Κατήχηση νεανίδων ή ο Εννεάλογος της εκπαίδευσης») συγκρότησε μία εννεάδα παραινέσεων με ισάριθμα άρθρα, τα οποία τιτλοφορούνταν με τα ονόματα των αρετών τις οποίες όφειλε να κατέχει κάθε γυναίκα και αυτές ήταν: γλυκύτητα, επιείκεια, προσποίηση, σεμνότητα, διάκριση, καλοσύνη, ευγένεια, ειλικρίνεια, λεπτότητα.

Η γυναίκα, κατά την άποψη του Κερκυραίου λογίου που απηχεί την αντίληψη των διαφωτιστών, είναι πιο κοντά στη «φύση» και πιο μακριά από τον ορθό λόγο και τους ορθολογικούς συλλογισμούς. Υπάρχει για να αναλάβει τον ρόλο της κόρης μέσα στην οικογένεια στην οποία γεννιέται και της μητέρας στην οικογένεια που η τύχη θα την οδηγήσει. Γι' αυτό μοναδικός στόχος για τις κοπέλες και τελολογικός για την εκπαίδευσή τους έπρεπε να είναι η δημιουργία καλής φήμης που θα τις προετοίμαζε για έναν αξιοπρεπή γάμο, τον οποίο θα ενέκριναν οπωσδήποτε οι γονείς.

Το ανωτέρω κείμενο του Σκορδίλλη μαζί με μία σειρά παραινετικών επιστολών είχαν ως στόχο την εκπαίδευση της γυναίκας που θα γινόταν ο θεματοφύλακας της αρετής και της οικογενειακής ηθικής. Το πρότυπο γυναίκας που προέβαλε είναι της γυναίκας εκείνης που αντιστέκεται σθεναρά στους πειρασμούς και στα κοσμικά αμαρτήματα και προετοιμάζεται να αναλάβει η ίδια την ανατροφή των παιδιών της.

Το έργο φανερώνει την πρόσληψη των ιδεών των διαφωτιστών και τη διάδοση των έργων του Francois Fénelon, του Giovanni Nicolò Bandiera, του Gioachino Trioli, και φυσικά του Antoine Leonard Thomas.

22. «Η εκπαίδευση στο Ιόνιο την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας. Εγγραμματοσύνη και λογιοςύνη των βενετών υπηκόων το 18ο αιώνα», *Θ' Πανιώνιο συνέδριο, Παξοί 26-30 Μαΐου 2010, Πρακτικά*, τ. Β', επιμ. έκδ. Αλίκη Νικηφόρου, Παξοί 2014, σ. 273-292.

Στην εργασία παρουσιάζονται συνοπτικά οι γνωστές ειδήσεις για τη λειτουργία δημοσίων σχολείων στις βενετικές κτήσεις του Ιονίου καθώς και για τη δραστηριότητα των ιδιωτικών δασκάλων, κυρίως μέσα από τα κείμενα των μαθηματαρίων, που προέρχονται από όλον τον ιόνιο χώρο.

Τα μαθηματαρία πιστοποιούν τη σπουδή των μαθητών σε κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματολογίας καθώς και σε κείμενα φιλοσοφικά, Λογικής και Μεταφυσικής. Επιπλέον μας βοηθούν στην αποτύπωση δασκάλων και μαθητών, πολλοί από τους οποίους συνέχισαν σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας ή σε σχολεία του τουρκοκρατούμενου χώρου.

Η εγγραμματοσύνη και η λογιοςύνη των βενετών υπηκόων από τα νησιά του Ιονίου αποδεικνύεται από τις μεταφράσεις κειμένων της ευρωπαϊκής γραμματολογίας στα ελληνικά

ή στα ιταλικά, την κατοχή βιβλιακών συλλογών, τη συμμετοχή τους σε φιλολογικά σαλόνια και κυρίως από τα έργα τους στην ελληνική και την ιταλική γλώσσα, πολλά από τα οποία είναι δημοσιευμένα ενώ άλλα παραμένουν ακόμα αδημοσίευτα. Η συστηματική μελέτη όλων των έργων και η συγκρότηση ενός αναλυτικού καταλόγου των μαθηματαρίων, που προέρχονται από τον ιόνιο χώρο, θα μας βοηθήσει στην κατανόηση του εύρους και της δυναμικής της εκπαίδευσης που λάμβαναν οι βενετοί υπήκοοι στα νησιά του Ιονίου.

23. «Ομώνυμοι γραφείς και νοτάριοι στον 16ο αιώνα: η περίπτωση του Αλέξιου Τρουμπάτζη», *Θησαυρίσματα* 43 (2013), 155-175 [ανάτυπο Βενετία 2014].

Ο Αλέξιος Τρουμπάτζης είναι γνωστός ως γραφέας από το βιβλιογραφικό σημείωμα του χειρογράφου *Monacensis gr. ap. 275*, που περιέχει ένα Μηναίο του Απριλίου, το οποίο γράφτηκε στη Ζάκυνθο το έτος 1549.

Στα κερκυραϊκά συμβολαιογραφικά κατάστιχα απαντά από το έτος 1546 ένας λαϊκός με το όνομα Αλέξιος Τρουμπάτζης ενώ από το έτος 1557 με το ίδιο όνομα απαντά ένας ιερέας. Ο ανωτέρω ιερέας, ως εφημέριος ενός κερκυραϊκού ναού ανέλαβε το 1560 να αντιγράψει το Μηναίο του μηνός Σεπτεμβρίου και ένα άλλο του μηνός Απριλίου. Ο ιερέας παρέδωσε ως ενέχυρο στον ναό άλλα δύο Μηναία, του Φεβρουαρίου και του Μαρτίου.

Στην Κέρκυρα δραστηριοποιήθηκε επαγγελματικά ως νοτάριος ο ιερέας Αλέξιος Τρουμπάτζης, τα έτη 1561-1564. Στην εργασία, προκειμένου να διερευνηθεί η ταυτότητα των τριών ομώνυμων προσώπων, παρουσιάζεται μία αναλυτική περιγραφή του νοταριακού καταστίχου του Αλέξιου Τρουμπάτζη και γίνεται αντιβολή με βάση τους κανόνες της παλαιογραφίας ανάμεσα στη γραφή του νοταριακού καταστίχου, τη γραφή του χειρογράφου *Monacensis*, που γράφτηκε στη Ζάκυνθο, και στις ιδιόγραφες υπογραφές του Αλέξιου Τρουμπάτζη που διασώζονται στα νοταριακά κατάστιχα της Κέρκυρας.

Ο λαϊκός Αλέξιος Τρουμπάτζης, η παρουσία του οποίου στην Κέρκυρα τεκμηριώνεται από τα νοταριακά κατάστιχα, ταυτίζεται με τον νοτάριο, το νοταριακό βιβλίο του οποίου σώζεται στο Αρχείο της Κέρκυρας (ANK, Συμβολαιογραφικά, φάκ. T.53), εφόσον η γραφή του νοταριακού καταστίχου είναι όμοια με τις υπογραφές. Ο νοτάριος Αλέξιος Τρουμπάτζης ταυτίζεται με τον ιερέα, εφόσον συντάσσει τις νοταριακές του πράξεις στο εσωτερικό της εκκλησίας στην οποία είχε οριστεί εφημέριος τα έτη 1560-1565.

Επομένως ο λαϊκός Αλέξιος Τρουμπάτζης, γνωστός από το 1546 ταυτίζεται με τον ιερέα και νοτάριο που δραστηριοποιούνταν έως το 1564. Η αντιβολή των γραφολογικών ομοιοτήτων ανάμεσα στον γραφέα και τον νοτάριο, αν και δεν μας επιτρέπει να ταυτίσουμε αβίαστα τις δύο γραφές, σε συνδυασμό με την αντιγραφή Μηναίων από τον γραφέα και τον ιερέα, μας οδήγησε στη σκέψη για την ταύτιση του γραφέα και του νοταρίου.

Ο ιερέας και νοτάριος Αλέξιος, αν κρίνουμε από το λεκτικό των κειμένων στο κατάστιχό του, είχε μία αξιόλογη παιδεία. Ο Τρουμπάτζης είναι ο γραφέας ενός Μηναίου του Απριλίου και δύο ή τεσσάρων ακόμα Μηναίων, τα οποία δεν έχουμε εντοπίσει. Η ταύτιση των δύο ιδιοτήτων, του γραφέα χειρογράφων βιβλίων και του νοταρίου, στο ίδιο πρόσωπο, αποδείχθηκε επίπονο και ευόλισθο σε λανθασμένα συμπεράσματα ερευνητικό εγχείρημα. Στην εργασία παρουσιάστηκε η προβληματική για την ταύτιση, η οποία ωστόσο θα περιμένει, για την ολοκλήρωση της κατάφασης ή την ανατροπή της, τις νέες ειδήσεις που θα προκύψουν από προσωπογραφικές και άλλες μελέτες για τον 16ο αιώνα, η έλλειψη των οποίων δυσχεραίνει προς το παρόν τη διατύπωση οποιασδήποτε πρότασης απαλλαγμένης από αμφιβολίες και ενστάσεις.

24. «Ο βόρειος ελληνικός χώρος μέσα από τα κείμενα βενετών απεσταλμένων στην

Κωνσταντινούπολη (16ος-18ος αι.)», *Περί Θράκης 7* (2014) (έχει κατατεθεί για δημοσίευση).

Στην εργασία παρουσιάζονται οι ειδήσεις για πόλεις και περιοχές του βόρειου ελλαδικού χώρου, οι οποίες εμπεριέχονται στα ημερολόγια, στις εκθέσεις και στις αναφορές των βενετών βαΐλων της Κωνσταντινούπολης. Ο βάιλος προερχόταν από την τάξη των ευγενών πατρικίων της Βενετίας και ήταν ο επίσημος εκπρόσωπος της Βενετίας στην αυλή του σουλτάνου. Το ταξίδι του προς και από την Κωνσταντινούπολη ακολουθούσε είτε τη θαλάσσια διαδρομή, οπότε έτσι προσέγγιζε τα νησιά του βορείου Αιγαίου (Χίο, Λήμνο, Τένεδο) ή ακολουθούσε τη χερσαία διαδρομή, η οποία είχε δύο βασικούς άξονες. Ο πρώτος προσέγγιζε την Κωνσταντινούπολη μέσω Φιλιππούπολης-Αδριανούπολης. Ο δεύτερος διέσχισε τη σημερινή Μακεδονία και τη Θράκη, ακολουθώντας τη χάραξη της Εγνατίας Οδού. Τα κείμενα των βενετών βαΐλων δίνουν αξιόλογες πληροφορίες για τους κύριους σταθμούς πάνω στην Εγνατία, τους ανθρώπους και την πολιτική κατάστασή τους ως οθωμανών υπηκόων.

25. « “Nobile di Corfù, Zante e Cefalonia”: Βιογραφικό σχέδιασμα για έναν λόγιο και “τρισεύγενο”, *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 15 (2014), 365-390.

Στην εργασία παρουσιάζεται η προσωπικότητα του Μάρκου Αντώνιου Κατσαΐτη (1717-1787), όπως προκύπτει από τη μελέτη του εκδεδωμένου έργου του και του κειμένου της διαθήκης του. Η οικογένεια Κατσαΐτη κατείχε το προνόμιο της τριπλής εγγραφής στα αστικά συμβούλια των νησιών Κέρκυρας, Κεφαλονιάς και Ζακύνθου. Ο Μάρκος Αντώνιος δημοσίευσε το 1738 στη Βενετία το έργο «Geografia in dialogo» και δύο χρόνια αργότερα ταξίδεψε στην Ανατολή (Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη) και στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Οι εντυπώσεις από τα ταξίδια του παρέμειναν ανέκδοτες σε χειρόγραφο, έως ότου δημοσιεύτηκαν από τον Φίλιππο Φάλμπο τα έτη 1972-1979, ενώ άλλα έργα του παραμένουν λανθάνοντα και ανέκδοτα. Τα κείμενα του Κατσαΐτη λειτουργούν ως καθρέπτης για το απείκασμα της κορφιάτικης ευγένειας του 18ου αιώνα.

26. « “Κάθε πληροφορία για τον Φώσκολο θα είναι ένας πραγματικός θησαυρός”. Οι επιστολές του Σπυρίδωνα Δε Βιάζη προς τον Domenico Bianchini», *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 15 (2014), 175-223 (σε συνεργασία με τον Θ. Πυλαρινό).

Στην εργασία παρουσιάζεται σε νεοελληνική μετάφραση το σώμα 29 επιστολών του Σπυρίδωνα Δε Βιάζη προς τον Ναπολιτάνο Domenico Bianchini το χρονικό διάστημα 1881-1892. Κεντρικό θέμα της αλληλογραφίας η ανάδειξη του έργου του ελληνοϊταλού ζακύνθιου ποιητή Ugo Foscolo (1778-1827).

27. «Οι αναφορές ενός βενετού βάιλου της Κωνσταντινούπολης τον 18ο αιώνα: το χειρόγραφο ΕΒΕ 1647», *Αναπαραστάσεις και αποχωρισμοί. Τιμητικός τόμος στη μνήμη της Μάρθας Πύλια*, Κομοτηνή 2015, σ. 391-409.

Αντικείμενο της μελέτης είναι το περιεχόμενο των αναφορών του Βενετού Angelo Emo, ο οποίος υπηρέτησε ως βάιλος στην Κωνσταντινούπολη τα έτη 1730-1734. Στα κείμενα του Emo αποτυπώνεται η ανέφελη περίοδος, μετά τη συνθήκη του Πασσάροβιτς, για τις σχέσεις Βενετίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα πρωτότυπα κείμενα των αναφορών του βάιλου σώζονται στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας στη σειρά Senato (Secreta), Dispacci da Costantinopoli. Τα πρόχειρα αντίγραφα της βαϊλικής γραμματείας υπάρχουν επίσης στο βενετικό αρχείο στη σειρά Bailo a Costantinopoli, Dispacci. Ένα σώμα εγγράφων από την

προσωπική συλλογή του βάλιου υπάρχουν στη συλλογή του πανεπιστημίου του Illinois. Ένα επιπλέον χειρόγραφο με τα αντίγραφα όλων των αναφορών του Εμο σώζεται σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος με αρ. 1647. Το χειρόγραφο, το οποίο στον έντυπο κατάλογο της Βιβλιοθήκης εμφανίζεται λανθασμένα με τη δήλωση «Αγγέλου Έμου του Μελιταίου», είναι του 18ου αιώνα, μεγάλου μεγέθους, και απαρτίζεται από 355 πυκνογραμμένα φύλλα. Περιέχει επτά επιστολές-αναφορές, συνταγμένες από τον Εμο, από τον Οκτώβριο 1729 έως τον Μάιο 1730, και κατόπιν 244 συνολικά αναφορές, από τη στιγμή της επιβίβασης του βάλιου στο καράβι, 27 Μαΐου 1730, με προορισμό την Κωνσταντινούπολη, έως την άνοιξη του 1735, όταν ο Εμο βρισκόταν πάλι πολύ κοντά στην πόλη των τεναγών. Οι αναφορές του Εμο, όπως και των άλλων βενετών διπλωματών, μας δίνουν με εκπληκτικές λεπτομέρειες την εικόνα της Κωνσταντινούπολης και την εικόνα των Οθωμανών στα χρόνια της θητείας του. Ο βάλιος περιγράφει την επανάσταση του 1730, τις κοινωνικές συνθήκες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τις σχέσεις της με τη Δημοκρατία της Βενετίας, το ζήτημα που ανέκυψε σχετικά με τη διάρκεια της ειρήνης της συνθήκης του Πασσάροβιτς. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι ειδήσεις για τον ελληνικό χώρο μετά την τελευταία ειρήνη και την ενσωμάτωση νέων περιοχών στις βενετικές κτήσεις. Τα προβλήματα που δημιουργούνταν με την αλλαγή των συνόρων στη δυτική Ελλάδα, οι έριδες και οι συγκρούσεις ανάμεσα στους ντόπιους πληθυσμούς, η δράση των βενετών προξένων στις οθωμανικές κτήσεις, η μεταχείριση των βενετών εμπόρων στις κτήσεις αυτές, η απελευθέρωση αιχμαλώτων, βενετών υπηκόων, με τη συνδρομή του βάλιου, είναι μερικά από τα θέματα που θίγονται στις αναφορές του Εμο.

28. «*Marmi nobili*»: το ενδιαφέρον των βενετών κυριάρχων για τον ορυκτό πλούτο της Κέρκυρας», *Πρακτικά του Ι΄ Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, Κέρκυρα 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014, Κέρκυρα 2015 (στο στάδιο της εκτύπωσης).

Στην εργασία παρουσιάζεται το ενδιαφέρον των βενετών κυριάρχων για τον ορυκτό πλούτο της Κέρκυρας στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, το οποίο ανακινήθηκε μετά από την αίτηση ενός Κερκυραίου ευγενή να εκμεταλλευτεί μάρμαρα που υπήρχαν στο χωριό Σπαρτίλλας στη βόρεια Κέρκυρα. Μέσα από την αλληλογραφία του γενικού προβλεπτή θαλάσσης με το *Magistrato alle Miniere*, προβάλλουν μια σειρά από ζητήματα, όπως η κρατική παρέμβαση στον πλούτο των κτήσεων, η ιδιωτική πρωτοβουλία, το επιστημονικό ενδιαφέρον των ειδικών, η επαγρύπνηση των κυριάρχων για οποιαδήποτε κίνηση των κυριαρχούμενων στις κτήσεις.